

AGENDA 2030

I riktning mot hållbar välfärd

GAP-analys för Landstinget

Västernorrland

Utförd av:

Angéla Ekman-Nätt

Maria Blechingberg

Esam AB

2017-12

Med Agenda 2030 i riktning mot en långsiktigt hållbar region Västernorrland

Agenda 2030

Genom beslutet om Agenda 2030 har alla världens länder för första gången enats om en global agenda för hållbar utveckling¹. Agendan syftar till att säkerställa en social, miljömässig och ekonomisk hållbar och fredlig värld där all form av hunger och extrem fattigdom har utrotats. Världens länder har åtagit sig att bekämpa ojämlikheter inom och mellan länder, förverkliga alla människors mänskliga rättigheter och särskilt främja jämställdhet och kvinnors och flickors egenmakt, stoppa klimatförändringarna och dess konsekvenser, främja fredliga och rättvisa samhällen och skapa förutsättningar för en hållbar och inkluderande ekonomisk tillväxt med anständiga arbetsvillkor för alla.

Agendan med de 17 målen och de 169 delmålen är integrerad och odelbar och balanserar de tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, sociala och miljömässiga. Målet är att till år 2030 genomföra en samhällsförändring som leder till en ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling som skyddar vår planet, utrotar fattigdom och genererar en god välfärd för alla människor. Agendan ska vägleda de beslut som länderna fattar, med hänsyn tagen till den nationella kapaciteten och utvecklingsnivån, och innebära en ambitionshöjning i arbetet med hållbar utveckling i alla länder.^{2 3}

Vikten av ett barn- och ungdomsperspektiv

En av utgångspunkterna för hållbar utveckling är generationsperspektivet från själva definitionen av Hållbar utveckling enligt FN: *”den utveckling som tillfredsställer dagens behov inte får äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov”*. Hållbar utveckling innehåller alltså långsiktighet och en förståelse för och kunskap om framtida generationers utmaningar och behov; hur ser barns och ungas villkor ut och hur ges de förutsättningar att utvecklas till sin fulla potential, och med ett hållbart agerande.

Uppdraget

- Uppdraget, som redovisas genom denna rapport, innebär att:
- kartlägga befintlig position i organisationen utifrån Agenda 2030 genom att analysera hur övergripande styrande dokument och planer lever upp till Agenda 2030 målen

samt

- intervjua nyckelpersoner i organisationen kring verksamheternas arbete med hållbar utveckling i relation till Agenda 2030
- identifiera gapet mellan befintlig prestation och potentiell prestation i organisationens arbete för hållbar utveckling utifrån Agenda 2030
- identifiera potentialen i organisationens arbete för hållbar utveckling för att leva upp till Agenda 2030 målen genom att redogöra för förslag på åtgärder, aktiviteter och förändringar som kan bidra till att stärka organisationens arbete för hållbar utveckling utifrån Agenda 2030

¹ För Agenda 2030 samtliga mål och delmål följ denna länk: <https://agenda2030delegationen.se/agenda-2030/om-agendan/>

² Agenda 2030-delegationen 2016

³ Att förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling, 2015

Lås upp potentialen i ett integrerat hållbarhetsarbete

Agenda 2030 är odelbar och integrerad. Enligt nuvarande nationell politik ska agendan förverkligas på lokal och regional nivå, i den ordinarie verksamheten inom ordinarie rådighetsuppdrag. Med denna utgångspunkt ska våra rekommendationer och åtgärder läsas. Rapporten du håller i din hand summeras därför i sex stycken prioriterade områden med hög potential där gapen i målformuleringen i Agenda 2030 tolkats och bedömts mot det arbete och den styrning som idag finns inom ramen för Landstinget Västernorrlands uppdrag och målsättningar. Fråga er hur bra ni kan bli.

Resultatet från genomlysningen av Landstinget Västernorrland presenteras med stöd i inläsning av skriftligt material, intervjuer, workshop, enkät samt omvärldsundersökning. Presentationen av GAP-analysen är dels kvalitativ per mål, dels kvantitativ. Den kvalitativa analysen presenteras för vart och ett av de 17 övergripande målen i Agenda 2030, där nuläget enligt målen i Agenda 2030 jämförs med utmaningarna. Den kvantitativa analysen presenteras som nuläge och önskat läge utgående från enkätsvaren om målstyrning för Agenda 2030.

Ledarskap för långsiktighet och uthållighet

Ett arbete för ökad hållbarhet är långsiktigt och måste vara uthålligt. Att bestämma vad och hur, metod och resurser samt att arbeta med strukturerad styrning och uppföljning, i syfte att uppnå ständiga förbättringar och en ökad hållbarhet handlar om att välja riktning och fokus. En tydlighet i ett medvetet ledarskap, en hög samverkanskompetens, kontinuerligt lärande och transparent delaktighet.

Ekonomisk medvetenhet och hälsofrämjande processer

Den ekonomiska medvetenheten/verkligheten löper som en röd tråd genom vårt arbete. Att på kort- och lång sikt via värdeskapande hållbarhet skapa möjligheter för en förbättrad ekonomi. I ett framgångsrikt hållbarhetsarbete i Landstinget Västernorrland finns det därför en stor potential att fokusera på hälsofrämjande processer som drivkraft för hållbar utveckling och dess långsiktiga påverkan på Landstinget Västernorrlands ekonomi. "På köpet får" man ett brett och systematiskt hälsofrämjande arbete i hela samhället och i alla sektorer.

Först och sedan

Redan idag finns det många goda initiativ, resultat och trender för en hållbar utveckling i Västernorrland. Fortsätt och håll i detta!

Därefter är ett första viktigt steg att känna igen vad hälsofrämjande processer⁴ i det regionala utvecklingsansvaret vid sidan av ansvaret för vård och omsorg är, och identifiera dem där de förekommer. Steg två är att Landstinget Västernorrland och andra samverkande samhällsaktörer på alla nivåer och i alla sektorer utvecklar förmåga att stödja, stimulera och förstärka hälsofrämjande processer. Detta kräver styrning via tydliga mål och handlingsplaner. Det leder till ökad effektivitet och kvalitet i de egna verksamheterna och utvecklar sig alltså till en fråga om framgång, såväl ekonomisk som i kvalitet i den egna organisationen.

Umeå 171218
Angéla Ekman-Nätt
Maria Blechingberg,
Esam AB

⁴ Hallberg, Johan (2017) Ställ om för framgång – med hälsofrämjande processer som drivkraft för miljömål och hållbar utveckling. RUS (Länsstyrelserna i samverkan) och Landstinget Dalarna. www.lansstyrelsen.se/dalarna/publikationer.

Innehållsförteckning

AGENDA 2030	1
I RIKTNING MOT HÅLLBAR VÄLFÄRD	1
GAP-ANALYS FÖR LANDSTINGET VÄSTERNORRLAND	1
MED AGENDA 2030 I RIKTNING MOT EN LÅNGSIKTIGT HÅLLBAR REGION VÄSTERNORRLAND	2
AGENDA 2030	2
VIKTEN AV ETT BARN- OCH UNGDOMSPERSPEKTIV	2
UPPDRAGET	2
LÅS UPP POTENTIALEN I ETT INTEGRERAT HÅLLBARHETSARBETE	3
LEDARSKAP FÖR LÅNGSIKTIGHET OCH UTHÅLLIGHET	3
EKONOMISK MEDVETENHET OCH HÄLSOFRÄMJANDE PROCESSER	4
FÖRST OCH SEDAN	4
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	5
1.1 BAKGRUND	6
1.2 METOD OCH GENOMFÖRANDE	6
1.2.1 PRESENTATIONEN AV RESULTATET	7
1.2.2 VÄRDESKAPANDEKEDJAN	7
2. STYRNING FÖR HÅLLBAR UTVECKLING	8
2.1 INTRODUKTION OCH BAKGRUND TILL FN-MÅLEN, DESS BETYDELSE OCH REGERINGENS STÄLLNINGSTAGANDE	8
2.2 ORGANISATION FÖR LANDSTINGET VÄSTERNORRLAND	9
2.3 BALANSERAD STYRNING	9
3 OMVÄRLD SVERIGE NATIONELLT OCH REGIONER / LANDSTING	10
3.1 SVERIGES NULÄGE MED AGENDA 2030	10
3.2 ANDRA REGIONER/LANDSTINGS ARBETE FÖR AGENDA 2030	10
3.3 STÄLL OM FÖR FRAMGÅNG - SJU LANDMÄRKEN FÖR EN JÄMLIK HÄLSA	11
3.4 HUR KAN SAMHÄLLET STÄRKA DE RESURSER SOM LEDER TILL EN BÄTTRE FOLKHÄLSA?	12
4. GAP-ANALYS - NULÄGE OCH UTMANINGAR	12
KVANTITATIVT GAP: ENKÄT NYCKELPERSONER	12
OM MÅLSTYRNING KVANTITATIVA SVAR	12
4.1 GAP ANALYS: GENOMGÅNG AV DE 17 AGENDA 2030 MÅLEN	13
5. REKOMMENDATIONER OCH PRIORITERADE AKTIVITETER	33
EN JÄMLIK OCH JÄMSTÄLLD HÄLSA	
HÅLLBART SAMHÄLLSBYGGANDE, TRANSPORTER OCH ENERGI	
INNOVATION OCH ARBETSMARKNAD	
HÅLLBAR KONSUMTION OCH HÄLSOSAMMA LIVSMEDEL	
SAMVERKANSKOMPETENS OCH SAMVERKANSKULTUR	
KUNSKAP OCH LEDARSKAP	
6. STYRNING OCH ÖVERENSSTÄMMELSEN MED AGENDA 2030	41
6.1 UTMANINGAR OCH STYRPERSPEKTIV	41
Bilagor:	
1 Lista över respondenter & workshopdeltagare	
2 Enkätresultat	
3 Workshopresultat	

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Landstinget Västernorrland har övertagit det regionala utvecklingsansvaret i Västernorrland sedan den 1 januari 2017. Som ett led i det har förvaltningen regional utveckling för avsikt att stärka arbetet för en hållbar utveckling samt bredda det befintliga miljö- och energiarbetet, inkludera social hållbarhet och därmed omfamna ett bredare spektrum av hållbarhetsfrågor. Att arbeta med hållbar utveckling är omfattande då begreppet inrymmer de tre dimensionerna ekologisk hållbarhet, ekonomisk hållbarhet och social hållbarhet. De globala målen, FNs hållbarhetsmål i Agenda 2030, skulle kunna användas som plattform och struktur för organisationens hållbarhetsarbete.

Genom en GAP-analys får Landstinget Västernorrland som organisation en nulägesanalys av var man befinner sig idag i förhållande till Agenda 2030 och en bild av utmaningarna samt kunskap om vad potentialen kan vara.

1.2 Metod och genomförande

Esam AB har anlåtits för att genomföra uppdraget. GAP-analysen och genomlysningen genomförts genom:

1. **En genomläsning** av ett begränsat urval av Landstinget Västernorrlands styrdokument
Syftet med denna läsning var att inhämta information om styrningen för att kunna skapa en övergripande bild av "gapet" för Landstinget Västernorrlands styrning i riktning mot Agenda 2030.
2. **Intervjuer** med utvalda nyckelpersoner i organisationen.
Syftet med intervjuerna var att representativt inhämta information ur organisationen för att kunna skapa en övergripande bild av "gapet" för varje mål i Agenda 2030 via att undersöka nuläget och utmaningar samt inhämta goda exempel.
3. **Workshop** med nyckelpersoner
Syftet med workshopen var att utforska "gapet" utifrån vilka förutsättningar som behöver vara på plats och fungera för att skapa en långsiktigt hållbar Region Västernorrland. Samt hur troligt det är för detta att inträffa och hur vägen till att få förutsättningarna på plats skulle kunna se ut.
4. **Enkät** till nyckelpersoner
Syftet med enkäten var att kvantitativt utforska "gapet" vad gäller målstyrning för Agenda 2030 samt nuläget.
5. **Omvärldsundersökning**
Syftet med detta var att undersöka de nationella delresultaten i arbetet med Agenda 2030, samt mycket översiktligt hur andra landsting/regioner kommunicerar och arbetar för Agenda 2030 och hållbar utveckling.
6. **Värdeskapandekedjan⁵ som utgångspunkt för aktiviteter.**
Hållbar utveckling enligt Agenda 2030 ska kunna påverka samhällsekonomin positivt. För att lättare finna de rätta aktiviteterna för denna win-win så nyttjas värdeskapandekedjan.
7. **Ödmjukhet inför den integrerade och odelbara Agenda 2030**
Den som vill arbeta i riktning Agenda 2030 behöver ändå fokusera och prioritera sina insatser. Vår metod är inspirerad av Agenda 2030-delegationens förslag att koka ner agendan för Sverige nationellt till sex prioriterade områden där vi, till skillnad från det nationella förslaget har utgått från det regionala utvecklingsuppdraget och landstingets rådighet.

⁵ Värdeskapandekedjan så som den presenteras av Hahn, Hök och Jannesson "Så mäts socialt hållbart värdeskapande" 2016

1.2.1 Presentationen av resultatet

Rapporten i din hand är indelad i sex kapitel. Den inleds med en bakgrund och fortsätter i kapitel 2 med en beskrivning av styrning för hållbar utveckling, bl a bakgrunden till de globala målen, regeringens ställningstagande och en kort beskrivning av den befintliga styrningen inom Landstinget Västernorrland. Kapitel 3 ger en kort beskrivning över nuläge i Sverige och en närmare beskrivning av modellen ”Sju landmärken för hälsa och hållbar utveckling”, hämtad ur det omfattande kunskapsunderlaget *Ställ om för framgång* framtaget av Länsstyrelserna i samverkan (RUS) och Landstinget Dalarna.

. Kapitel 4 ger en översikt över nuläge och utmaningar, det vill säga GAPet mot Agenda 2030:s 17 mål. I Kapitel 5 återfinns de sex prioriterade fokusområdena som vi, utifrån analysen av Landstinget visavi Agenda 2030-målen, bedömer har störst potential på er fortsatta resa. Därefter har vi, i kapitel 6 sammanfattat förslag till åtgärder och prioriteringar i befintlig styrning samt ställt dessa mot era befintliga styrperspektiv: Invånare, Medarbetare, Process, Ekonomi för en ökad tydlighet för er i styrning och processledning.

1.2.2 Värdeskapandekedjan⁶

Hur vet man vad som är värdeskapande? Hållbar utveckling ska enligt Agenda 2030 kunna påverka samhällsekonomin positivt. För att lättare finna de rätta aktiviteterna för denna win-win så nyttjas värdeskapandekedjan, ett verktyg som utifrån ett totalt värdeskapande perspektiv kan planera, mäta, följa upp samt utvärdera. Verktøget passar bra in i verksamhetsledningssystem uppbyggda enligt ISO-metodik, t ex miljöledning med ISO14001.

Bild: Värdeskapandekedjan enligt Hahn, Høk, Jannesson 2016

Värdeskapandekedjan är ett strukturerat verktyg som kan användas av organisationer för att fokusera kontinuerligt på ett hållbart värdeskapande inom verksamheten.

Värdeskapandekedjan tydliggör hur resurser investerade i specifika aktiviteter omvandlas till värden - socialt, ekonomiskt och miljömässigt. Vilka resurser förfogar verksamheten över? Vad används resurserna till? Vilka förändringar kan skapas? Vilket värde bidrar verksamheten med? Verktøget är utvecklat genom den forskning som bedrivs i samverkan med ”Idéer för livet⁷”, som går ut på att utveckla och utbilda kommuner och landsting kring forskningsbaserade kalkylverktyg för att beräkna den socioekonomiska effekten av förebyggande arbete.

⁶ Värdeskapandekedjan så som den presenteras av Hahn, Høk och Jannesson ”Så mäts socialt hållbart värdeskapande” 2016

⁷ <https://www.ideerforlivet.se>

2. Styrning för hållbar utveckling

2.1 Introduktion och bakgrund till FN-målen, dess betydelse och regeringens ställningstagande

Vid FN:s toppmöte den 25 september 2015 antog världens stats- och regeringschefer Agenda 2030 med 17 globala mål och 169 delmål för hållbar utveckling. Agendan trädde i kraft den 1 januari 2016 och ska vara vägledande för de beslut som FN och världens länder fattar fram till 2030 med hänsyn tagen till den nationella kapaciteten och utvecklingsnivån, och innebära en ambitionshöjning i arbetet med hållbar utveckling i alla länder. Länderna har därigenom åtagit sig att från och med den 1 januari 2016 fram till år 2030 leda världen mot en hållbar och rättvis framtid.⁸

De globala målen och Agenda 2030 syftar till att utrota fattigdom och hunger, förverkliga de mänskliga rättigheterna för alla, uppnå jämställdhet och egenmakt för alla kvinnor och flickor samt säkerställa ett varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser. De globala målen är integrerade och odelbara och balanserar de tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga.

Genom arbetet ska en samhällsförändring åstadkommas. Detta förutsätter förändrade förhållningssätt och beteenden, vilket kräver ledarskap, samverkan, kunskap om och engagemang för hållbar utveckling. Det är även viktigt att skapa förståelse i samhället och en medvetenhet hos individen för de åtgärder som behöver vidtas och de beteendeförändringar som måste ske. För att uppnå detta krävs kommunikation som informerar, engagerar och leder till att såväl organisationer som individer agerar. Det gäller att internalisera arbetet i såväl i den politiska beslutsstrukturen som i utförandet av verksamheterna. Som ett led i det praktiska arbetet på lokal och regional nivå krävs fortsatt arbete med integrering av de tre dimensionerna av hållbarhet samt en växelverkan mellan lokala och regionala planer och strategier.

I ett internationellt perspektiv ligger Sverige väl till när det gäller välstånd och välbefinnande. Några av de bakomliggande förklaringarna är den svenska välfärdsmodellen, företagandet, innovation, forskning och den svenska folkrörelsemodellen. I ett internationellt perspektiv präglas Sverige även av en hög tillit där en förhållandevis hög andel av befolkningen litar på såväl medmänniskor som på samhällets institutioner.

Enligt det globala beslutet och enligt den svenska nationella Agenda 2030-delegationen så är en förutsättning för ett framgångsrikt genomförande av Agenda 2030 att hållbar utveckling genomsyrar styrning och ledning på högsta nivå. För att genomföra agendan är det också en nödvändighet att styrkedjorna håller ihop. Vikten av styrning och ledning är lika stor på lokal och regional nivå. Styrningen inom kommuner och landsting behöver bedrivas så att agendan kan genomföras ute i verksamheterna. Sveriges förutsättningar att nå de Globala målen i Agenda 2030 utreds av Agenda 2030-delegationen och uppföljningen görs av SCB. Agenda 2030-delegationen anser att Sveriges förutsättningar att nå målen är relativt sett goda. Regeringens ambition är att Sverige ska vara ledande i genomförandet av Agenda 2030.^{9 10}

⁸ För Agenda 2030 samtliga mål och delmål följ denna länk: <https://agenda2030delegationen.se/agenda-2030/om-agendan/>

⁹ Agenda 2030-delegationen 2016

¹⁰ Att förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling, 2015

2.2 Organisation för Landstinget Västernorrland

Landstinget i Västernorrland styrs som andra landsting i landet av direktvalda politiker. Under nuvarande mandatperiod styr Socialdemokraterna tillsammans med Miljöpartiet med 41 av 77 mandat i landstingsfullmäktige. Landstingsfullmäktige är det högsta beslutande organet och ansvarar för landstingets övergripande inriktning, verksamhet och ekonomi samt fattar beslut om förvaltningens organisation och verksamhetsformer. Regiondirektören leder och samordnar arbetet tillsammans med landstingsstyrelsen och ansvarar för landstingets eller regionens ekonomi. Landstinget i Västernorrland har förutom Regionfullmäktige sex nämnder.

Landstinget lyder under ett antal lagar och förordningar, varav Kommunallagen är den närmaste och den som styr verksamheten. Utöver detta finns ett antal speciallagar så som t.ex. Patientlagen, HSL, LVU, LSS, LVM m.fl. och även internationella/nationella deklarerationer, förordningar, och regler/riktlinjer som varje landsting behöver förhålla sig till. Med det regionala uppdraget tillkommer och utökas styrningen till att omfatta ett större ansvar och därmed blir också styrningen mer komplex och vikten av ett medvetet ledarskap, såväl politiskt som i den dagliga verksamheten, blir ännu viktigare.

2.3 Balanserad styrning

Landstinget använder vidare en balanserad styrning som modell för sin verksamhetsplanering och uppföljning. Modellen fokuserar på det som är strategiskt viktigt och innebär att verksamheten beskrivs, planeras och följs upp ur fyra perspektiv.

Följande landstingsgemensamma inriktningsmål finns för respektive perspektiv;

Invånarperspektivet: Jämlig fördelning av resurser utifrån behov

Processperspektivet: Effektiva och framgångsrika verksamheter

Medarbetarperspektivet: Medarbetarna är delaktiga och har en bra arbetsmiljö

Ekonomiperspektivet: En ekonomi i balans över tid

Varje nämnd har styrkort som styr respektive verksamhetsområde.

Styrkortet beskriver framgångsfaktorer och handlingsplaner för att nå verksamhetens mål och ska bidra till att nå de landstingsgemensamma inriktningsmålen.

3 Omvärld Sverige nationellt och regioner / landsting

3.1 Sveriges nuläge med Agenda 2030

Analys av Agenda 2030-delegationen visar att Sverige i en internationell jämförelse ligger väl till vad gäller merparten av de 17 övergripande målen och 169 delmålen, men att det finns utmaningar som behöver åtgärdas inom samtliga mål. En slutsats i delegationens delredovisning i juni 2017 är att det finns goda förutsättningar att få till stånd ett nationellt genomslag på lokal och regional nivå.

Delegationen har identifierat styrning och ledning som en av de största utmaningarna för att kunna uppnå agendans integrerade och odelbara mål.

I delredovisningen juni 2017 med förslaget till handlingsplan har delegationen, baserat på nulägesbeskrivningen och de dialoger och konsultationer som genomförts genom delegationens arbete, identifierat sex prioriterade områden för Sverige. Det är områden inom vilka Sveriges utmaningar är som störst men där också möjligheter till lösningar har identifierats:

1. Ett jämlikt och jämställt samhälle
2. Hållbara städer
3. En samhällsnyttig och cirkulär ekonomi
4. Ett starkt näringsliv med hållbara affärsmodeller
5. Hållbara och hälsosamma livsmedel
6. Stärkt kunskap och innovation

3.2 Andra regioner/landstings arbete för Agenda 2030

Av 21 landsting/regioner i Sverige så är det vid studiens genomförande endast två, Uppsala och Västra Götalands regionen, som har extern information via hemsida eller liknande om Agenda 2030 och landstingets/regionens arbete med målen. Fem andra har koppling tillgängliga dokument och styrning på något sätt. Hos övriga fjorton stycken finns ingen tillgänglig information vid en översiktlig granskning.

I Västra Götaland har en GAP-analys genomförts, vilken också nämns under nyheter. Avdelningen för mänskliga rättigheter har gjort en kartläggning där de undersökt vad FN:s hållbarhetsmål betyder för Västra Götalands regionens verksamheter och identifierat de gap som finns. En kartläggning har också tittat på koppling till styrdokument och relevans för verksamheten. Västra Götaland har även andra proaktiva initiativ såsom Klimat 2030, en kraftsamling som samlar företag och branschorganisationer, kommuner och kommunalförbund, högskolor och institut, föreningar och andra organisationer som vill ta ställning och bidra i omställningen till en klimatsmart region.¹¹

I Uppsala nämns Agenda 2030 i den regionala utvecklingsstrategin men planeringsinriktningen syftar på 2050. Det finns ingen ytterligare nämnt under miljö eller mål.

Landstinget i Värmland har i sin miljöstrategi 2017-2020 pekat ut målet God hälsa och välbefinnande. Landstingets miljöarbete bidrar också till det målet, men även till bland annat

¹¹ <https://alfresco.vgregion.se/alfresco/service/vgr/storage/node/content/workspace/SpacesStore/1ed53a06-17eb-4eef-9bc6-0236c2d36a8e/VGR%20gap-analys%20hållbar%20utveckling.pdf?a=false&guest=true>
Klimat 2030 : <http://klimat2030.se/om-klimat-2030/>

målen om hållbar energi, om hållbar konsumtion och produktion och om att bekämpa klimattförändringarna.¹²

Landstinget i Sörmland nämner Agenda 2030 i vissa dokument t.ex policy för hållbar utveckling. Landstingets hållbarhetspolicy är vidare förenlig med övergripande internationella och nationella hållbarhetsdokument så som FN:deklarationer om de mänskliga rättigheterna, Agenda 2030 och CEMR-deklarationen.

Region Östergötland nämner Agenda 2030 i den strategiska planen. "En nationell handlingsplan för hur de globala målen ska implementeras i Sverige är vägledande i Region Östergötlands arbete. I arbetet med att formulera en regional handlingsplan för implementeringen i Östergötland har Region Östergötland en viktig uppgift att medverka till att aktörerna i regionen samverkar i genomförandet."

Landstinget i Kalmar Län nämner Agendan i den regionala utvecklingsstrategin: "Agenda 2030 utgör ramen för den regionala utvecklingsstrategin och de prioriterade utvecklingsområden vi enats om. De globala målen täcker in sociala, miljömässiga och ekonomiska hållbarhetsdimensioner och ska genomföras på regional och lokal nivå. En del av detta arbete handlar också om att öka invånarnas kunskap om hållbar utveckling." De prioriterade utvecklingsmålen kopplas vidare till Agenda 2030¹³

Region Norrbotten skriver att "Region Norrbottens miljöpolicy utgår ifrån de relevanta globala hållbarhetsmålen antagna i Agenda 2030 likväl som de nationella 16 miljö kvalitetsmål samt tillhörande generationsmål."¹⁴

3.3 Ställ om för framgång - Sju landmärken för en jämlik hälsa¹⁵

2017 publicerade Landstinget Dalarna i samarbete med landets länsstyrelser materialet, *Ställ om för framgång*, som beskriver det hälsofrämjande perspektivet som en ingång till området hållbar utveckling¹⁷ och hur det möjliggör en integrering av hållbarhetsbegreppets sociala, ekologiska och ekonomiska dimensioner. Huvudförfattare är Johan Hallberg, samhälls-medicinsk läkare och hållbarhetsstrateg, Landstinget Dalarna som länge arbetat med kopplingen mellan hälsofrämjande processer och hållbar utveckling.

I materialet beskrivs en modell – Sju landmärken för hälsa och hållbar utveckling – som kan fungera som ett hjälpmedel för inventering av befintliga och i framtiden möjliga lokala/regionala samverkans- och delaktighetsprocesser för hållbar utveckling där hälsofrämjande processer är drivande.

Med hälsofrämjande menas en process som möjliggör för individer, grupper, organisationer och samhällen att öka kontrollen över de faktorer som påverkar hälsan och därigenom förbättra den. Det möjliggör en integrering av hållbarhetsbegreppets sociala, ekologiska och ekonomiska dimensioner i det regionala utvecklingsansvaret såväl som i ansvaret för vård och omsorg.

¹² <http://www.liv.se/globalassets/global/om-landstinget-i-varmland/miljo/varmsamv-miljostrategi-2017-2020-version-20171020.pdf>

¹³ <http://www.ltkalmar.se/Documents/Politik%20och%20påverkan/Kallelser%20och%20handlingar/Landstingsstyrelsen/2017/2017-06-13/Handlingar/Ärende%2023%20regional%20utvecklingsstrategi.pdf>

¹⁴ http://www.norrbotten.se/publika/se/divgem/miljopolicy_utskriftsversion.pdf

¹⁵ http://www.ltdalarna.se/Global/Bilder/Arkiv_Toppbilder_470x200/Halso_sjukvard/etjanster/Introduktion.pdf Huvudförfattare är Johan Hallberg, läkare och hållbarhetsstrateg, Landstinget Dalarna som under många år arbetat med kopplingen mellan hälsofrämjande processer och hållbarhet.

3.4 Hur kan samhället stärka de resurser som leder till en bättre folkhälsa?

I "Ställ om för framgång" knyts Agenda 2030, samhällsuppdraget, folkhälsomålen och miljömålen ihop, via hälsofrämjande processer, till en möjlig strategi för hållbar utveckling. Komplexa frågor blir något mer överblickbara och bygget av det hållbara samhället *kopplas till en rad politikområden* och underlättar framtagandet av en inkluderande strategi för hållbar utveckling som blir mer tillgänglig, begriplig och möjlig att kommunicera.

En systematisk användning av hälsofrämjande processer som drivkraft i hållbarhetsarbetet underlättar den ledning och styrning som krävs för en allt mer komplex samhällsutveckling. Det är ett perspektiv som främjar både samverkan kring gemensamma mål och en självklar känsla av delaktighet i arbetet för ett hållbart samhälle. I denna rapport har vi tagit fasta på denna förklaringsmodell och utgått från att känslan av sammanhang och den egenupplevda hälsan ger att frågan om hållbar utveckling blir hanterbar i alla verksamheter, skapar möjlighet till ett ansvarsfullt ledarskap, en ökad delaktig och inte minst blir tillgänglig för alla.

4. Gap-analys - nuläge och utmaningar

I detta kapitel redovisas Gap-analysen dels kvantitativt genom enkätresultat om målstyrning, dels kvalitativt med en genomgång av samtliga av Agenda 2030 17 mål.

Kvantitativt Gap: Enkät nyckelpersoner

Som en del av GAP-analysen har vi använt oss av en digital enkät.¹⁶ Frågorna omfattade dels möjlighet att komplettera intervjufrågorna med viktiga prioriteringar/möjligheter och utmaningar med ett kommande hållbarhetsarbete samt nio stycken kvantitativa frågor där respondenterna ombads att värdera vikten av mål och målstyrning kopplat till kommande arbete.

Sammanfattningsvis så lyfter respondenterna Agenda 2030 som ett omfattande men viktigt ramverk som kan möjliggöra att samtliga dimensioner, sociala, ekonomiska och miljömässiga, synliggörs och konkretiseras. Men det är en nödvändighet att verksamheten blir bättre på att konkretisera, prioritera, mäta och följa upp.

Viktigt är vidare att ledarskapet är tydligt, att det råder politisk enighet och att man klarar av att bryta ner och koppla arbetet till kärnverksamheten. Det får inte bli ett sidospår som ytterligare ska späda på perspektivträngsel.

"Bygg kunskap internt och externt, skapa engagemang, kommunicera vart Landstinget Västernorrland ska och hur det går."

Se bilaga 2 för genomgång av frågorna och svaren.

Om målstyrning kvantitativa svar

De kvantitativa frågorna ställdes som nio påståenden där varje respondent ombads svara på dels hur viktigt påståendet ansågs vara för Landstinget Västernorrland för att lyckas med arbete för hållbar utveckling och dels hur långt man upplever att Landstinget Västernorrland har kommit i dagsläget. Varje påstående värderades på en skala från 1 - 10.

Nedan sammanställt i ett spindeldiagram, där den blå linjen ska läsas som önskvärt läge/nyläge och den gröna motsvarar nuläget. Avståndet, GAPet, mellan de båda linjerna

¹⁶ Av 25 respondenter svarade 12 stycken.

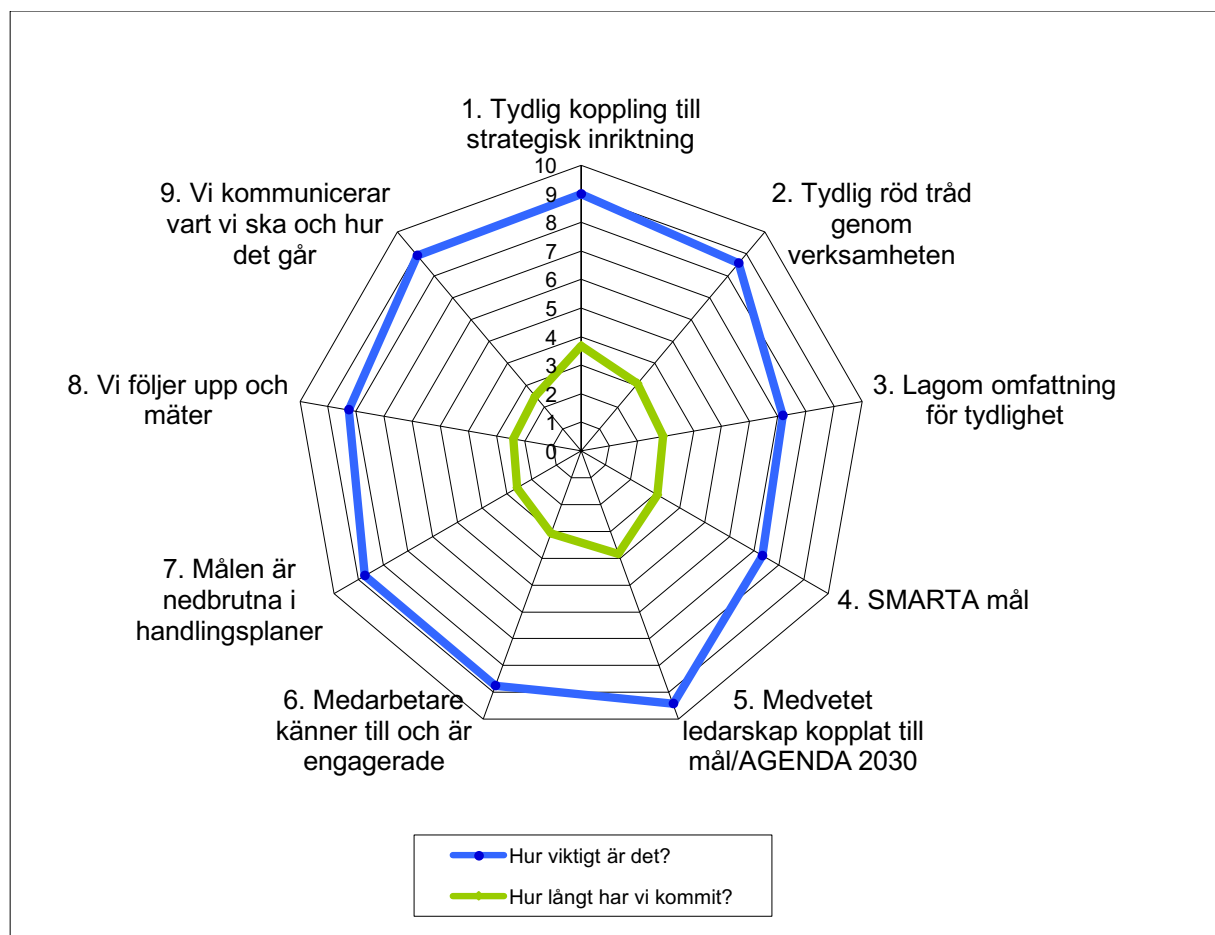

ska ses som möjlighet till förbättring och också en indikation på vilka områden verksamheten bör prioritera att förbättra.

”Våra chefer och ledare visar ett starkt ledarskap för vårt målarbete kopplat till Agenda 2030.” och ”Agenda 2030 målen har en tydlig koppling till Landstinget Västernorrlands strategiska utveckling” har prioriterats högst, dvs som de enskilt viktigaste delarna i ett kommande arbete.

De största GAPen återfinns på frågorna ”Agenda 2030 målen är nedbrutna i handlingsplaner.” och ”Vi kommunicerar löpande våra Agenda 2030 mål och våra resultat till alla som berörs.” Detta tolkar vi som viktiga prioriteringar både för budskapet om ett enat ledarskap, stöd i prioriteringar och aktiviteter.

Svaren indikerar som helhet att det finns ett behov av ett medvetet enat ledarskap som väljer väg och arbetar konsekvent med verksamheten i syfte att stärka, bygga kompetens och engagera. Avseende kommunikationen så kan den verka kunskapsbyggande och engagemangsskapande, både internt och externt.

4.1 Gap analys: Genomgång av de 17 Agenda 2030 målen

Nedan följer den kvalitativa Gap-analysen av samtliga 17 Agenda 2030-mål. Underlaget om Landstinget kommer från intervjuerna, enkäten samt workshopresultatet.

Ingen fattigdom - avskaffa fattigdom i alla dess former överallt

I riktning mot en hållbar välfärd

Sverige har ett väl utbyggt välfärdssystem och en hög levnadsstandard. Inkomstskillnaderna är globalt sett små, men har ökat stadigt sedan 1990-talet. Fattigdomsbekämpning är ett övergripande mål för utvecklingspolitiken och Sverige är en stark biståndsnation.

Några identifierade utmaningar på nationell nivå

- Ökande inkomstskillnader och högre andel som lever i relativ fattigdom.
- Det saknas en officiell nationell definition av fattigdom, vilket bland annat innebär svårigheter att veta hur fattigdom ska mätas (SCB).
- Vissa grupper (utrikes födda, personer med lägre utbildningsnivå, barn till ensamstående, personer med funktionsnedsättning, ensamstående kvinnor med barn samt kvinnliga pensionärer) löper större risk för ekonomisk utsatthet.
- Inkomstskillnader mellan kvinnor och män.
- Avräkningar från det internationella biståndet innebär att en del av biståndsmedlen stannar inom Sveriges gränser och därmed inte går till fattigdomsbekämpning i partnerländer.
- Miljö- och klimataspekterna behöver vidareutvecklas inom biståndet.

Nuläge

- Styrning som berör målområdet är framförallt regionplan, folkhälsoplan samt finansiella policyn
- Välfärdsuppdraget att skapa förutsättningar för en god vård och god hälsa på lika villkor för alla
- Det regionala utvecklingsansvaret har övertagits från länsstyrelsen
- Uppdrag inom folkhälsa, utbildning, tillväxt, arbete/sysselsättning.
- Folk tandvårdens samverkan i länet och inom Norrting där resurser delas och flyttas
- Ökande inkomstskillnader (även mellan män och kvinnor) och högre andel som lever i relativ fattigdom vilket motverkar arbete för en jämlik hälsa och en hållbar region.
- Rekrytering vårdpersonal, tex tandläkare och tandhygienister beskrivs som svårt. Arbetet med attraktiv arbetsgivare.
- Stora grupper som lever i stor fattigdom, till exempel EU-migranter och papperslösa
- Motverka fattigdom, främst barnfattigdom och fattigdom i utsatta grupper
- Fler vård- och tandvårdsutbildningar i länet, samt ökad samverkan i syfte att stärka rekrytering och attraktivitet

Avskaffa hunger, uppnå tryggad livsmedelsförsörjning och förbättrad nutrition samt främja ett hållbart jordbruk

I riktning mot en hållbar välfärd

För Sveriges del utgör inte hunger och undernäring de största utmaningarna, utan snarare en hållbar produktion och konsumtion av livsmedel. Det finns tydliga kopplingar mellan matvanor, hälsa och miljö.

Några identifierade utmaningar:

- Låg självförsörjningsgrad av livsmedel.
- Livsmedelskonsumtionen har negativ miljö- och klimatpåverkan (exempelvis hög köttkonsumtion och stort matsvinn).
- Ohälsosamma matvanor i kombination med bristande fysisk aktivitet leder till ökad övervikt, fetma och ohälsa, vilket även har socioekonomiska kopplingar.
- Svenskt jordbruk är verksamt på en konkurrensutsatt marknad och inom vissa produktionsgrenar är lönsamheten låg.
- Den svenska rådigheten inom jordbrukspolitiken är begränsad till och beroende av att kunna påverka EU:s gemensamma politik och internationella handelsöverenskommelser.

Målet har indirekt koppling till Landstinget Västernorrlands verksamhet

Nuläge

- Styrning som berör målområdet är framförallt regionplan samt miljö och energiplan.
- Branschorganisation för livsmedel - Kost och näring har tagit fram hur man ställer krav på bäst före datum vid upphandling i Sverige. Genom översyn av existerande krav nationellt på bästföredatum som skall gälla vid inköp finns möjlighet att minska matsvinn.
- Verksamheten efterfrågar mer hållbarhetsriktlinjer och mål, det uppfattas idag ottydligt. T ex tydliga mål inom vegetarisk kost, koldioxidbelastning från måltider som hänger samman med en helhet kring livsmedelsproduktion, och hälsosam näring.
- Ny livsmedelsstrategi, se prioriterade områden.

Goda exempel

- Kök och restaurang gör egna handlingsplaner utifrån miljömålen och försöker anpassa dem utifrån från verksamhet. T.ex. arbetar för att minska kött och öka vegetarisk kost.
- Intresse finns att få veta mer om hur laga vegetarisk mat till patienter som motsvarar patienternas behov. Arbetet pågår, dietisterna involverade. Mer insatser behövs.
- Det framgångsrika arbetet för att minska matsvinnet på sjukhusen.
- Folkhögskolor och hälsohem i länet som handlar upp från närliggande småföretag och jordbruk. Österåsen serverar fisk men ej kött.
- Idag lokalproducerat ca 14% av det som köps in, enligt uppgift (ej kontrollerat) samt närmare 38 % ekologiskt.

Utmaningar

- Klimat och miljö, som del i arbetet för en säkrad livsmedelsproduktion
- Ohälsa, kopplat till t. ex. fetma
- Livsmedel, står för en stor del av de konsumtionsbaserade utsläppen
- Avskaffa undernäringen - många äldre patienter är undernärda eller löper risk för undernäring, rör ca 50% av de äldre
- Nutritionsronder. Utmaning att säkerställa att arbetet fortsätter efter projektet.
- Besluta om mål och kommunikation av beslutade riktlinjer och mål.

Säkerställa hälsosamma liv och främja välbefinnande för alla i alla åldrar

I riktning mot en hållbar välfärd

Befolkningen i Sverige har en hög medellivslängd, god självskattad hälsa och god tillgång till hälso- och sjukvård. Hälsan är dock ojämlikt fördelad mellan olika grupper i samhället. Det finns även flera globala hälsoutmaningar där svenskt engagemang och agerande behövs.

Några identifierade utmaningar:

- Ökande psykisk ohälsa i alla åldrar.
- Livsstilsbetingade riskfaktorer för icke-smittsamma sjukdomar, såsom ohälsosamma matvanor, stillasittande, rökning och alkohol.
- Hälsoproblem kopplade till buller, luftföroreningar och kemikalier.
- Ökad antibiotikaresistens är en global utmaning.
- Bristande tillgång till och politiskt motstånd mot sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter är en global utmaning.

Målet har en direkt koppling till Landstinget Västernorrlands verksamhet. 3.4 viktigt delmål.

Nuläge

- Styrning som berör målområdet är framförallt regionplan, folkhälsoplan samt miljö- och energiplan.
- Sedan 2011 genomfört levnadsvaneåtgärder enligt Vårdvalets regelbok. Berör tobak, alkohol, fetma och rörelse. Morot: Hälsocentralerna får ersättning för att man har gjort Levnadsvaneåtgärder.
- Alla hälsocentraler har rutiner för insamling av kasserade läkemedel.
- Utfasningslista finns - LVN ställer krav på hormonstörande ämnen.
- Har minskat antalet farliga vätskor på hälsocentralerna. Målsättning finns att minska antalet kemikalier i Chemsoft.
- Luftföroreningar - bidrar med att minska bilkörande med digitala möten.
- Personcentrerad vård finns som ett utvecklingsområde i regionplanen.
- RUS har en stor påverkande potential på målet.

Goda exempel

- Levnadsvaneåtgärder: Höga kustens, Domsjö och Lidens hälsocentraler är föredömen genom att genomföra flest levnadsvaneundersökning. Ger möjlighet till uppströms arbete genom te.x. hälsosamtal.
- Jämställdhet – fokusområde sedan flera år.
- Hälsosamtal - för 40 - 50 och 60 åringar genomförs; diabetes, blodfetter, kolesterol.
- Främja mental hälsa och välbefinnande: Gemensam riktlinje för förebygga suicid som täcker alla områden under framtagande.
- Multisjuka äldre: ÄLSA Specialistvården kommuner, primärvården först projekt nu permanentat - först Sundsvall, nu i Övik och Sollefteå.
- Antibiotikaanvändningen minskar.

Utmaningar

- Ett ännu mer systematiskt hälsofrämjande och värdeskapande arbete för hälsa i enlighet med mål: 3.4 i alla politikområden, konsekvent i det regionala utvecklingsansvaret.
- Några detaljer som Läkemedelsavfallet i samhället- att skriva ut lagom mycket stora förpackningar till patienter
- Vaccinering av äldre att motivera folk att vilja vaccinera sig mot t ex influensa
- Främja alla åldrar på ett jämlikt sätt.

“Finns mycket att jobba på idag, samordning, samverkan inom och utom länet, effektivisera i varje led, mer förebyggande arbete.

Säkerställa en inkluderande och likvärdig utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla

I riktning mot en hållbar välfärd

Sverige har ett väl utbyggt utbildningssystem med avgiftsfri utbildning, en hög utbildningsnivå och en stark tradition av folkbildning. Den svenska skolan lider dock av bristande likvärdighet mellan skolor, lärarbrist och skillnader i resultat mellan pojkar och flickor.

Några identifierade utmaningar:

- Bristande likvärdighet mellan skolor.
- Kunskapsskillnader mellan flickor och pojkar.
- Unga som varken arbetar eller studerar.
- Lärarbrist och ett behov av att stärka lärarens profession och kompetens.
- Behov av att stärka utbildning för hållbar utveckling.
- Behov av validering av kompetenser erhållna genom icke-formellt lärande.
- Minskat svenskt bistånd till utbildning samtidigt som ett finansieringsgap för utbildning råder globalt.

Målet har en direkt koppling till Landstinget Västernorrlands verksamhet.

Nuläge

- Landstinget Västernorrland har tre egna folkhögskolor. Folkhögskolan och folkbildningen som verksamhetsform har som syfte att verka för ett livslångt lärande. Verksamheterna utgår ofta från en stark värdebas och bidrar därmed till att öka bildningen och dessutom ofta med ett stort fokus på demokrati, jämlikhet, egenmakt och hållbarhet.

Goda exempel

- Folkhögskolorna
- SQF – nytt kvalitetssystem som säkrar nivån på utbildningen och gör den jämförbar med andra utbildningsformer
- Gemensamma inslag i kurserna om MR, demokratidagar, jämställdhet, kulturella inslag, HBTQ-frågor.
- Samverkan mellan kommunerna, arbetsförmedlingen och folkhögskolorna. DUVA.

Utmaningar

- Styrningen blir ofta på detaljnivå, den regionala finansieringen och efterfrågan på utbildning och kunskapshöjande insatser är viktig för att folkbildningen ska kunna utvecklas och användas till den är bäst på.
- Samverkan med andra utbildningsformer.

Uppnå jämställdhet och alla kvinnors och flickors egenmakt.

I riktning mot en hållbar välfärd

Sverige ligger i framkant i arbetet med jämställdhet och placerar sig, tillsammans med övriga nordiska länder, konsekvent högt i internationella jämförelser. Trots det kvarstår ett flertal utmaningar innan jämställdhet uppnåtts i Sverige samt stora utmaningar globalt för att säkerställa flickors och kvinnors rättigheter.

Några identifierade utmaningar:

- Mäns våld mot kvinnor.
- Lägre löner och pensioner för kvinnor än män.
- Hälsoskillnader mellan kvinnor och män.
- Ojämn fördelning av tid spenderad på obetalt hem- och omsorgsarbete.
- Kunskapskillnader mellan flickor och pojkar.
- Färre kvinnor än män i chefspositioner och i börsnoterade bolagsstyrelser.
- Den åtstramade anhöriginvandringen slår hårt mot kvinnor och flickor.

Målet har en direkt koppling till Landstinget Västernorrlands verksamhet

Nuläge

- Styrning som berör målområdet är framförallt regionplanen.
- Projekt Jämställd regional tillväxt i Västernorrland studerar: Stödgivningen till företagsstöden och planarbetet och även andra planer och program. Hur jämställda är de och hur använder man "intersektionellt perspektiv" (t ex: kvinna och utlandsfödd eller: kvinna och lågutbildad).
- Beslut om en permanent beredningsgrupp för jämställdhet och jämlikhet har fattats. Ska stödja verksamheten med jämställd och jämlik vård
- Medarbetarenkäten – berör frågor om jämställdhet och jämlikhet.
- Ny riktlinje inom Landstinget Västernorrland för att ställa frågor om hot och våld vid kontakt med hälsocentraler och specialistvården. Personal skall utbildas.

Goda exempel

- Könsuppdelad statistik används inom vården och inom företagsstöd
- "Genushanden" tillämpas: <http://www.jamstall.nu/verktygslada/genushanden/> ,
- Projekt Jämställd regional tillväxt i Västernorrland
- Miljöledningsarbetet internt på förvaltningen nämns som ett framgångsrikt arbetssätt som kan tillämpas inom fler områden såsom t ex jämställdhet.

Utmaningar

- Jämställd regional tillväxt i Västernorrland drivs projektform i 2 år, hur driva jämställdhet kopplat till regionens utmaningar permanent.
- Avsaknad av: Nationella riktlinjer för stödgivning av tillväxtmedel för och uppföljning av horisontella kriterier som t ex. jämställdhetsperspektiv.
- Att göra möjligheter av jämställdhet - istället för ett "hot".
- Idag beskrivs jämställdhet som "ett ensamt mål" vid sidan om.
- Omsätta könsuppdelad statistik och jämställdhetsfokus i konsekvent genusbudgetering och fördelning av resurser i syfte att uppnå en jämställd region.

Säkerställa tillgången till en hållbar förvaltning av vatten och sanitet för alla

I riktning mot en hållbar välfärd

I Sverige är tillgången till vatten och sanitet god och uttaget av vatten i förhållande till tillgängliga resurser är totalt sett lågt. Sveriges största utmaningar bedöms vara att förbättra den bristande vattenstatusen i sjöar och vattendrag, samt att anpassa vattenförsörjningen till periodiskt mycket låga grundvattennivåer i delar av landet.

Några identifierade utmaningar:

- Endast hälften av Sveriges sjöar och vattendrag uppnår kraven för god vattenstatus enligt EU:s vattendirektiv.
- Behov av ökat skydd av ekosystem och vattentäkter.
- Behov av att i våra vattendrag förbättra fria passager och återställa forssträckor.
- Förorening av vatten i form av kemikalier och näringsämnen.
- Hög konsumtion av importerade varor som bidrar till ohållbar vattenanvändning samt användning av farliga kemikalier i andra länder.
- Sjunkande, och periodiskt mycket låga, grundvattennivåer i sydöstra Sverige.

Målet har en indirekt koppling till Landstinget Västernorrlands verksamhet

Nuläge

- Styrning som berör målområdet är framförallt miljö och energiplan.
- Det finns idag ett problem med spridning av läkemedel och kemikalier till vatten vilket påverkar miljön negativt
- Ingen uppföljning görs av detta idag enligt uppgift.
- Det finns en medvetenhet kring kemikaliehanteringen men förbättringsmöjligheter finns
- Planer på utbildning och dialog kring frågan finns.

Goda exempel

- På kemikalieområdet finns ett initierat samarbete med kommunerna/länsstyrelserna om kemikalierna – t.ex. giffria förskolor.
- På nationell nivå finns en substitutionsgrupp där information delas.
- Man jobbar med utbildning för att minska läkemedelsanvändning
- Läkemedelsgenomgångarna hos enskilda individer.
- "Vårstädning" av läkemedelslistan, under några veckor rensar man recept som ligger på apoteket och som inte förskrivs eller bör/ska användas.

Utmaningar

- Uppföljningen av föroreningarna. Ganska långt borta med bevakningsmätning.
- Ett bättre samarbete med kommunerna behövs för att på sikt kunna förbättra reningen av vatten.
- Det finns väldigt mycket mer tillgänglig kunskap - som inte riktigt når de som behöver ha kunskapen, såväl internt som externt.

Säkerställa tillgång till ekonomiskt överkomlig, tillförlitlig, hållbar och modern energi för alla

I riktning mot en hållbar välfärd

I Sverige råder god allmän tillgång till energi och andelen slutlig användning av förnybar energi är relativt hög, men utmaningarna för omställning till en långsiktigt hållbar energiproduktion och energianvändning är omfattande. Sveriges ambition är en fossilfri och förnybar energiförsörjning.

Några identifierade utmaningar:

- Fortsatt omställning av energisektorn till förnybar energi för ett långsiktigt hållbart energisystem.
- Fortsatt arbete med att ställa om till en fossilfri transportsektor och en biobaserad ekonomi.
- Fortsatt energieffektivisering.
- Ställa om till ett robust energisystem med hög leveranssäkerhet och konkurrenskraftiga priser.
- På global nivå domineras energiförsörjningen fortfarande av olja, kol och gas, som tillsammans uppgår till drygt 80 procent.

Målet har en direkt koppling till Landstingets interna verksamhet (fastigheterna)

Nuläge

- Styrning som berör målområdet är framförallt regionplan samt miljö och energiplan.
- Ledning & styrning: En samverkan mellan de 4 nordligaste länen inom energi - använder samma styrdokument
- Mål finns i Miljö- och energiplan inom bl.a. köpt energi och förnybar egenproducerad el
- Starkt fokus på energieffektivisering – "när vi väl går in och gör något ska vi göra det bra".
- Microproducent för egen energianvändning. Stort fokus att minska energianvändningen
- Energilagring - Landstingets lagrar idag vinterns snökyla till sommaren

Goda exempel

- Energilagring - Landstinget lagrar idag vinterns snökyla till sommaren
- De 4 nordligaste länen inom energi - använder samma styrdokument
- Microproducent för egen konsumtion.
- Stort fokus att minska energianvändningen
- Landstinget har deltagit inom många internationella projekt för att utbyta kompetens inom energi
- Fått statlig finansiering för att driva "Klimatinvesteringsprogrammet"
- Skogen och förädlingen av skogsprodukter är ett styrkeområde i Västernorrland

Utmaningar

- Ekonomi och miljö: 25% av landstingsfastighetskostnaderna är relaterade till energi
- Beteendeförändring: Alla ha kunskap om hur hänger miljön och ekonomin ihop - t ex släck lampan och stäng av datorn för det påverkar elräkningen.
- Energiperspektiv LCC vid inköp och upphandling och inköp av material.

Verka för varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning för alla

I riktning mot en hållbar välfärd

Sverige har en god ekonomisk utveckling och minskande arbetslöshet. Det finns dock ojämlikheter på arbetsmarknaden och i arbetslivet. En särskild satsning görs globalt för anständiga arbetsvillkor genom partnerskapet Global Deal.

Några identifierade utmaningar:

- Behov av välfärdsåtgärder som kompletterar BNP.
- Svårigheter för vissa grupper att etablera sig på arbetsmarknaden.
- Otrygga anställningsförhållanden.
- Brist på arbetskraft inom vissa sektorer.
- Löneskillnader mellan kvinnor och män.
- Arbetsmiljörelaterade utmaningar i form av stress och psykisk ohälsa. Grov utsatthet i form av tvångsarbete, modernt slaveri, människohandel och barnarbete är en global utmaning.

Nuläge

- Styrning som berör målområdet är framförallt regionplan, upphandlingspolicyn samt miljö och energiplan. Central är också den regionala utvecklingsstrategin, en ny version ska tas fram med början 2018
- Finansiell policy som innehåller skrivning kring miljömässiga, etiska och hållbara placeringar och investeringar utifrån UN Global Compacts principer.
- Inom ekonomiområdet finns potential för effektivisering genom mer samverkan i norr eller med andra, t ex finansiella investeringar samt ekonomiservice och löner.
- Digitalisering pågår inom inte minst ekonomiområdet.
- Ekonomisamverkan genom upphandling och inköp - samverkar med kommunerna och med de nordliga landstingen och alla i Sverige. Tillväxten i länet ska understödjas i länet via upphandling.
- Regionombildningen: Bemanning och processer för tillväxtmedel på plats.
- Plan för besöksnäring finns.

Goda exempel

- Samverkan med universitet och bioekonomiska kluster finns, t.ex. Processum – internationell samverkan och samverkanskompetens
- Västernorrlands företagsstöd stödjer företagande, innovation och sysselsättning t.ex. Ådalen Science Park
- Finansiella policyn med ett hållbarhetsperspektiv på investeringar
- Samverkan inom upphandling och inköp regionalt och nationellt
- Landstinget har gemensamma kostnämnder med Sollefteå och Örnsköldsviks kommun och distribution av måltider.
- Hjälpmiddel samverkan där kommunerna köper hjälpmiddel av Landstingets via en hjälpmiddelscentral

Utmaningar

- Landstingets ekonomi: budget i balans, den negativa soliditeten samt det kommande ”krokodilgapet” (demografi vs skatteintäkt). T.ex. Stafettbemanningen
- Effektivisera och samtidigt med hållbarhetsstrategi och mål skapa långsiktigt värde som bidrar till att förbättra ekonomin
- Att öka andelen ungdomar och utrikesfödda i arbete
- Landstingets ledning och organisation ska vara rustad för målstyrning. Arbeta med värdeskapande hållbarhet i styrning och arbetsprocesser
- Upphandlingen som ett styrinstrument för värdeskapande hållbar utveckling
- Prioritera rätt med tillväxtpengarna – hantera målkonflikter, integrera jämställdhet, mångfaldsperspektiv
- Lära av Östergötland och Jönköping – de två landsting med positiv soliditet
- Evidens: Ökade klyftor motverkar uppfyllande av flera basala behov vilket i sin tur ger negativa ekonomiska effekter. (Closing the GAP in a generation, WHO.)

Bygga motståndskraftig infrastruktur, verka för en inkluderande och hållbar industrialisering samt främja innovation

I riktning mot en hållbar välfärd

Sverige har en väl utbyggd infrastruktur, har länge verkat för hållbar industri och har ett innovationsfrämjande klimat. Framåt bedöms utmaningarna vara kopplade till omställningsbehovet i Sverige och globalt, resurseffektiv industri, att motverka klimatförändringar och en transportinfrastruktur i linje med ambitionen om en fossilfri transportsektor.

Några identifierade utmaningar:

- Tillvaratagande av digitaliseringens möjligheter förutsätter fortsatt utbyggnad av säkra och tillgängliga nät med hög överföringshastighet och geografisk täckning.
- Omställning till en fossilfri transportsektor innebär nya krav och förutsättningar för att modernisera och utveckla transportinfrastrukturer.
- Stärka svensk konkurrenskraft i övergången mot cirkulär och biobaserad ekonomi.
- Ökad resurseffektivitet och miljöhänsyn i produktionen.

Målet har en direkt koppling till Landstingets verksamhet externt

Nuläge

- Styrning som berör målområdet är framförallt regionplan, regionala utvecklingsstrategin, upphandlingspolicyn samt miljö-, och energiplan.
- Landstinget arbetar utifrån tanken att innovation och tillväxten i länet ska understödjas i länet via upphandling och företagsstöd. Innovationsfrämjandet är en central del i det regionala tillväxtarbetet genom det regionala innovationsstödssystemet.
- Landstingets interna verksamhet säkerställer att den egna infrastrukturen är hållbar i kris och i normaltilstånd via bland annat innovationer internt och kopplat till kärnverksamheten.
- Forskning och Utvecklingsverksamhet (FOU) beskrivs som en innovationssluss till kommersialiseringsbara idéer
- Styrkeområde för innovationsstöd är skogen och förädlingen av skogsprodukter.
- Samordning mellan olika främjande/stödjande aktörer undersöks för att tydliggöra hur den regionala rollen och stödet skall vara och kommunernas roll och andra aktörers roll.
- Regionombildningen: Bemanning, organisation och processer för tillväxtmedel på plats
- RUS: En ny RUS skall tas fram med början 2018
- Landstinget har ett tydligt uppdrag inom digitalisering och ska starta igång ett arbete med en digitaliseringsstrategi - det regionala perspektivet.

Goda exempel

- Skogen och förädlingen av skogsprodukter. Samverkan med universitetet och bioekonomiska kluster.
- Lokalt ansvarsfullt ägande och investering i insatser för en hållbar regional utveckling
- Sociala innovationer och nyttomätning av hälsoinnovationer
- Västernorrlands företagsstöd stödjer företagande, innovation och sysselsättning, t.ex. Ådalen Science Park
- Fossilfria transporter Processum, samt BioFuel Region och Reseprojektet.
- Innovation för kärnverksamheten; Digitalisering, E-hälsa och digitala vårdcentraler Personcentrerad vård och möjlighet till egen delaktighet via digitalisering.

Utmaningar

- Öka effektiviteten i värdeskapande via intern innovation för främjande av hälsa och långsiktigt förbättra Landstingets ekonomi– finns det en outnyttjad samverkanspotential att realisera nationellt/internationellt?
- Mer transparent samverkan mellan Landsting och regioner.
- Planera för och finansiera en hållbar och tillgänglig infrastruktur på lika villkor.
- Regional samverkan för forskning och utveckling.
- Öka tillgången till riskvilligt och innovationsfrämjande kapital till lokala och regionala aktörer.
- Förstärk ytterligare upphandling som främjande verktyg.
- Den kommande RUSens inriktning och förankring är central.

Minska ojämlikheten inom och mellan länder

I riktning mot en hållbar välfärd

Sverige är ett av de mest jämlika länderna i världen, men är samtidigt det OECD-land där den ekonomiska ojämlikheten ökar allra mest. Det finns även ojämlikheter mellan grupper gällande faktorer såsom hälsa, utbildning och arbete.

Några identifierade utmaningar:

- Ökande inkomstskillnader.
- Bostads- och arbetsmarknadssegregation.
- Ojämlikheter i hälsa samt bristande likvärdighet i utbildning (se mål 3 och mål 4).
- Diskriminering i samhället samt att svenskt diskrimineringsskydd inte omfattar ett generellt diskrimineringsförbud.
- Varierande förutsättningar mellan kommuner vilket medför utmaningar att erbjuda likvärdig offentlig service.
- Lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar av möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige anpassar svenska asylregler till EU-rättens miniminivå och har negativa konsekvenser för de mänskliga rättigheterna.

Målet har en direkt koppling till Landstingets verksamhet externt och internt

Nuläge

- Regionplanen omfattar jämlikhet genom invånarperspektivets inriktningsmål: "Jämlik fördelning av resurser utifrån behov." Ojämlika eller könsrelaterade skillnader i vård och andra samhällsresurser ska synliggöras och åtgärdas. Ett genus- och jämlikhetsperspektiv ska genomsyra all vård och omsorg. Diskriminerande strukturer ska motverkas. Uppföljning görs på vissa nyckeltal.
- Hälsocentralernas förebyggande arbete såsom Levnadsvaneåtgärder samt hälsosamtal stödjer en jämlikare hälsa.

Goda exempel

- Levnadsvaneåtgärder: Höga kustens, Domsjö och Lidens hälsocentraler är föredömen
- Hälsosamtal för 40, 50, 60-åringar på hälsocentralerna
- Folkhögskolorna i samverkan med bostadsbolagen i Sollefteå och Härnösand
- Folkhögskolorna som jobbar för att de som har hamnat utanför får en chans till i livet
- Internationellt arbete
- Kulturen - Bokstart & Miljö för alla
- Folkandvårdens samverkan i länet och inom Norrting där resurser delas och flyttas
- Könsuppdelad statistik används

Utmaningar

- Ökande inkomstskillnader och högre andel som lever i relativ fattigdom
- Inkomstskillnader mellan kvinnor och män.
- Rekrytering till bl.a. vårdrkten för att säkerställa bemanning för att främja hälsan i regionen
- Migration och integration.

Göra bostäder och bosättningar inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara

I riktning mot en hållbar välfärd

En stor majoritet av Sveriges befolkning bor i och runt städer och tätorter. Samtidigt som urbaniseringen medför sociala och miljömässiga utmaningar utgör stadsutveckling också ett viktigt verktyg i arbetet med hållbar utveckling.

Några identifierade utmaningar:

- Bostadssegregation.
- Bostadsbrist och ökad skuldsättning.
- Risk för kvalitetsbrister i planering och byggande vid en hög byggtakt.
- Städers klimat- och miljöpåverkan.
- Städernas bristande motståndskraft

Målet har en direkt koppling till Landstingets verksamhet externt och internt

Nuläge

- Styrning som berör målområdet är framförallt regionplan, regionala utvecklingsstrategin, upphandlingspolicyn samt miljö och energiplan.
- Processen att ta fram en ny RUS fr o m 2018 planeras för att nyttja agenda 2030 och verka för en hållbar utveckling.
- Många nätverk inom regionen planeras av regional utveckling att samköras med kommunerna - klimatanpassning, energimål, miljömål etc.
- En fungerande källsortering internt Landstinget beskrivs som viktig för medarbetarnas engagemang. Internprissättningen för källsortering beskrivs som ett hinder för miljöengagemang. "Hälsocentralerna fick ökade kostnader för sopsorteringen när de började sortera mera".
- Kollektivtrafiken samögs i gemensamt bolag, projektsatsningar på infrastruktur gör regionen tillgänglig
- Intern styrning moröt och piska vad gäller transporter – mindre flyg och mera kollektivtrafik och distansmöten
- Distansmöten: har god vana och teknik som stödjer distansmöten.
- Samverkan genom den lokala kollektivtrafikmyndigheten

Goda exempel

- Engagemanget för hållbar utveckling och hållbart samhälle bland samtliga intervjuade och kontaktade inom Landstinget i detta uppdrag.
- Kollektivtrafiken – gör regionen tillgänglig
- Distansmöten har ökat - minskar resandet och ökar även mötandet enligt uppgift

Utmaningar

- Nyttja RUS-processen som en hävstång för att realisera hållbarare samhälle
- Tillväxt/innovation Företagsstöd, tillväxtstöd, innovationsstöd drivs utifrån perspektivet ett hållbart samhälle
- Internprissättningen för källsorteringen internt Landstinget
- Samhällsplanering med ett jämlikt perspektiv mellan stad och land.
- Klimatanpassning.

Säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster

I riktning mot en hållbar välfärd

Hållbar konsumtion och produktion har av OECD identifierats som det mål där Sverige har störst utmaningar. Rådande konsumtionsmönster har negativ inverkan på människors hälsa, klimatet och miljön, i såväl Sverige som globalt.

Några identifierade utmaningar:

- En omställning från linjär till cirkulär ekonomi innebär en omfattande och långsiktig samhällsomställning.
- De konsumtionsbaserade utsläppen av växthusgaser är höga, speciellt kopplat till livsmedel, transport och boende.
- En stor andel av de varor och produkter som konsumeras i Sverige produceras i andra länder som har lägre hållbarhetskrav.
- Importerade varor leder till utsläpp av farliga ämnen i Sverige, ämnen som varken är tillåtna i Sverige eller EU.
- Utfasning av farliga kemikalier och minskad kemikalieanvändning.
- Svaga genomlysningsskrav för svenska företag vid internationell verksamhet.

Målet har en direkt koppling till Landstingets verksamhet externt och internt. 12.8 viktigt delmål!

Nuläge

- Ledning och styrning: Styrning för en hållbar förvaltning och effektivt nyttjande av naturresurser finns delvis beskrivet i form av detaljerade områden såsom livsmedel, läkemedel etc.
- Verksamheten efterfrågar mer hållbarhetsriktlinjer och mål inom landstinget, detta uppfattas som otydligt idag. T ex tydliga mål inom vegetarisk kost, koldioxidbelastning från måltider. Detta för att kunna arbeta målmedvetet med upphandling och inköp som verktyg inom framförallt social hållbarhet och resurser.
- Koppling till mål 2: Branschorganisation för livsmedel - Kost och näring har tagit fram hur man ställer krav på bäst före datum vid upphandling i Sverige. Genom översyn av krav på bästföredatum som skall gälla vid inköp finns möjlighet minska matsvinn. Upphandlingsmyndigheten ska ta sig an detta nationellt och komma med förslag.
- Politiskt intresse i regionplanen att tillväxten i länet ska stödjas via upphandling.
- Upphandlingsavdelningen på Landstinget uppfattas ha kunskap, engagemang och intresse för att jobba med hållbar konsumtion/produktion. Idag lokalproducerat ca 14% av det som köps in samt närmare 38 % är ekologiskt märkt.
- Leverantörer till Landstinget efterfrågar ett etablerat system för interna transporter.
- Landstinget undersöker hur de kan driva på för hållbar konsumtion. bl a inom företagsstödet.

Forts SDG 12:

Goda exempel

- Miljöledningssystemet och personalens engagemang - personer är överlag engagerade i miljöarbetet och miljöledningssystemet.
- Bra förutsättningar som är resurssatta:
 - Finansiell policy
 - De regionala stöden
 - Landstingets upphandling och upphandlingspolicy
- Minskat matsvinn på sjukhusen är ett framgångsområde.
- Arbetar för att etablera en Fairtraderegion
- Kravställer om transporter i upphandlingar. drivmedel och alternativa drivmedel, samkörning
- Landstinget ställde ägarkrav på Almi Invest som ledde till skarpare kriterier som även lyftes nationellt.

- Kunskap om hållbar utveckling och värdeskapande kopplat till beteendeförändringar behöver förstärkas i hela verksamheten – t ex när en enskild handläggare sitter med ett uppdrag och kan fråga sig - "På vilket sätt påverkar det här regionens hållbarhet?"
- Arbeta in värdeskapande hållbarhet i styrning och arbetsprocesser. Tydliga mål för verksamheten.
- Upphandlingen som ett styrinstrument för värdeskapande hållbar utveckling kan ytterligare förbättras.
- Prioritera rätt med tillväxtpengarna – hantera målkonflikter,
- Förutsättningar för att samordna/ minska transporterna av varor till Landstinget - t ex förändra beställarnas köpmönster med t ex färre leveransdagar
- 12.2 Utmaning – att senast 2030 uppnå en hållbar förvaltning och ett effektivt nyttjande av naturresurser; genom RUS; främst inköp och förvaltning.
- Samverkan andra landsting/regioner /upphandlingsmyndigheten/ livsmedelsbranschen
- Cirkulär strategi/ cirkularitet i RUS
- Samverkan, samarbete, inspiration och erfarenhetsutbyte t ex med konsumentverkets plattform för hållbar konsumtion.
- Generella förutsättningar: Målsättning, ledarskap, kompetens om hållbar utveckling, samverkanskompetens, kommunikation av beslutad riktning och uppföljning inklusive delaktighet i planering och genomförandeprocesser

Vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och dess konsekvenser

I riktning mot en hållbar välfärd

Sverige ligger relativt långt fram i klimatomställning, men Parisavtalet förutsätter snabbare utsläppsminskningar från de industrialiserade länderna. De nationella utsläppen är relativt låga och i den aktuella klimatpropositionen siktar Sverige på noll i nettoutsläpp till år 2045.

Några identifierade utmaningar:

- Utsläpp av växthusgaser i andra länder till följd av svensk konsumtion.
- Utmaningar för ekosystemen till följd av klimatförändringar.
- Fortsatt övergång från det fossilberoende samhället till ett hållbart biobaserat.
- Klimat- och miljöskadliga subventioner inom EU.
- Klimatförändringar utgör en risk för konflikter och storskalig ofrivillig migration på global nivå.

Målet har en direkt koppling till Landstingets verksamhet externt och internt

Nuläge

- Styrning som berör målområdet är framförallt regionplan, miljö och energiplan och finansiella policyn.
- Ledning och styrning: Miljö- och energiplan etablerad och kommunicerad, där bl.a. intern klimatkompensation används för att påverka transportslag för tjänsteresor.
- Landstingets engagemang inom energieffektivisering i egna fastigheter, mikroproduktion av förnybar energi, krävställer alternativa bränslen vid upphandling av transporter etcetera.
- Finns bra verktyg: såsom bl. a. nationella Klimatklivet etc.
- Stödpengar för innovation satsas på skogen som styrkeområde.

Goda exempel

- Transportplanering, kollektivtrafik
- Säsongslagring av snökyla
- Inköp och köken arbetar för minskat matsvinn/Avfall – livsmedel
- Kökens arbete för mer vegetarisk mat

Utmaningar

- Omställningen till ett samhälle där 2-gradersmålet nås
- Helhetsperspektiv på klimatpåverkan
- Integrera klimatåtgärder konsekvent i politik, strategier och planering på regional och lokal nivå.

Bevara och nyttja haven och de marina resurserna på ett hållbart sätt för en hållbar utveckling

I riktning mot en hållbar välfärd

Ett långsiktigt bevarande och nyttjande av haven och de marina resurserna är en utmaning för Sverige. De långsiktiga utmaningarna är kopplade dels till havsbottendöd, miljögifter och plaster, dels till exploatering av kustnära vatten, fiske och fiskerimetoder.

Några identifierade utmaningar:

- Det är en långsam process att vända skeendet med havsbottendöd, även om tillförseln av näringsämnen bromsas.
- Klimatförändringar förvärrar många problem i havet då det medför ökad avrinning, havsförsurning och uppvärmningen av haven.
- Stor mängd marint skräp och plaster.
- Exploatering av kustnära grunda vatten.
- Överfiske och destruktiva fiskemetoder.
- Havsfrågans gränsöverskridande natur förutsätter samarbete på global, nationell och lokal nivå.

Målet har indirekt koppling till Landstinget Västernorrland.

Nuläge

- Upphandlingsmyndighetens krav på läkemedel används
- Vid inköp av fisk köps enligt uppgift nästan enbart MSC och kravmärkt fisk
- Mål finns på minskad förskrivning av vissa miljöpåverkande läkemedel samt på förskrivning om rätt mängd.

Goda exempel

- Externa exempel läkemedelsrester;
 - Akademiska sjukhuset har avloppsrening per toalett.
 - Apoteket har tagit fram en insats man sätter i toaletten som renar bort läkemedelsrester.

Utmaningar

- Antibiotikaförskrivning och användning.

Skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstörelsen samt hejda förlusten av biologisk mångfald

I riktning mot en hållbar välfärd

Ett långsiktigt bevarande och nyttjande av ekosystemen med dess biologiska mångfald är en utmaning för Sverige. Skyddade områden med värdefull natur ökar. Utmaningarna framöver inkluderar bland annat ett behov av ökad miljöhänsyn i metoder för nyttjandet samt behov av att utveckla nuvarande områdesskydd.

- Några identifierade utmaningar:
- Att samtidigt som bioekonomin stärks, utveckla ett hållbart skogsbruk där miljömålen nås.
- Många arter påverkas negativt och förlusten av biologisk mångfald minskar inte i tillräckligt hög takt, samtidigt som förekomsten av främmande arter fortsätter att öka.
- Vissa naturtyper i odlingslandskapet minskar trots satsningar.
Behov av återställande av våtmarker

Målet har indirekt koppling till Landstingets verksamhet.

Nuläge

- Styrning som berör målområdet är framförallt regionplan, miljö och energiplan och finansiella policyn.
- Ledning och styrning: Regionplanen & Miljö- och energiplanen innefattar bl.a. vision och mål om hållbar livsmedelsproduktion vid inköp.
- Den positiva utvecklingen i länet för förnybara produkter och drivmedel från skogsråvara innebär en utmaning kopplat till mål 15.
- Grönplan kan utvecklas för skötsel av landstingets markområden.
- Hållbarhetskriterier för medfinansiering av projekt och företagsstöd kan utvecklas för att främja te.x. biologisk mångfald. Inga särkrav utöver lagens krav ställs avseende företagsstöd.
- FSC-certifierat virke, krav i samband med upphandling.
- Naturturism kan öka intresset för hållbart brukad skog och biologisk mångfald samt för att bevara skyddsvärda områden.
- Ta fram en regional skogsstrategi i samverkan med olika berörda aktörer.

Främja fredliga och inkluderande samhällen för hållbar utveckling, tillhanda-hålla tillgång till rättvisa för alla samt bygga upp effektiva och inkluderande institutioner med ansvarsutkrävande på alla nivåer

I riktning mot en hållbar välfärd

Sverige är ett fredligt land med väl fungerande institutioner, stark tilltro till rättssystemet, låg korruption och hög mellanmänsklig tillit. Sverige har dock en omfattande krigsmaterielexport, vilket bland annat utgör en målkonflikt med den feministiska utrikespolitiken och Politik för Global Utveckling.

Några identifierade utmaningar:

- Kritik från internationella granskningsorgan för mänskliga rättigheter gällande människorättskonventionernas ställning i den nationella rättsordningen.
- Det saknas en nationell strategi för bekämpning av korruption.
- En något ökad upplevd otrygghet.
- Våldsbejakande extremism och organiserad brottslighet.
- Barn som utsätts för misshandel och sexuella övergrepp.
- Den svenska krigsmaterieexporten innebär en målkonflikt.

Målet har direkt koppling till Landstingets verksamhet

Nuläge

- Styrning som berör målområdet är framförallt regionplan, upphandlingspolicyn samt finansiella policyn
- En intern grupp med medverkande från olika verksamheter inom landstinget har just bildats med syfte att få in barn- och ungdomsperspektivet i landstingets beslut.
- Landstinget samverkar med organisationer som främjar ett demokratiskt samhälle
- Landstinget är ansluten till gemensamma uppförandekoden för landsting och regioner, används vid upphandlingar
- Översyn av bisysslor pågår i Landstinget.

Goda Exempel

- Upphandling som verktyg för vita jobb
- Gemensamma uppförandekoden för landsting och regioner

Utmaningar

- Målkonflikt i bidragsgivning
- Korruptionsförebyggande arbete internt
- Att barnkonventionen följs i hela verksamheten, inför att den ska inkorporeras i svensk lag 2020.
- Respekt för det demokratiska systemet och förtroendevalda representanter. Nyrekrytering till det demokratiska systemet.
- Ökande sociala klyftor och filterbubblor.

Stärka genomförandemedlen och återvitalisera det globala partnerskapet

I riktning mot en hållbar välfärd

Sverige har en stark tradition av samarbete och partnerskap både nationellt och internationellt och har ett starkt och livaktigt civilsamhälle. Sverige är även en stark biståndsnation samt bidrar med andra former av kapacitetsuppbyggnad och resursmobilisering internationellt.

Några identifierade utmaningar:

- Sverige har jämförelsevis höga avgifter på remitteringar.
- Kapital- och skatteflykt är en global utmaning.
- Krympande utrymme för det civilsamhället globalt.
- Handelsavtal som riskerar att särskilt gynna de rikare länderna och att villkor för handel sätts utifrån ett ojämlikt maktförhållande.
- Bristen på tillförlitliga data och statistik försvårar resultatuppföljning i många utvecklingsländer.

Målet har direkt koppling till Landstinget Västernorrland.

Nuläge

- Styrning som berör målområdet är framförallt regionplan och regionala utvecklingsstrategin
- Västernorrland med kommuner ingår i BRP+-analyserna som Tillväxtverket och regionerna gör i samverkan.

Goda exempel

- Samverkan norrlandstingen inom områden som hållbar upphandling, energisamverkan och vård på distans.
- Miljö och hållbarhetssamverkan via Sveriges kommuner och landsting, ex miljö- och sociala krav vid upphandling (uppförandekoden) samt inom hållbara resor.
- Energisamverkan med andra regioner i Europa.
- Genom aktivt påverkansarbete har TEN status uppnåtts för järnvägssatsningar i den Botniska korridoren vilket bidragit till möjlig EU finansiering.
- Projektutbyte av demokratiska förutsättningar i Västernorrland och Mombasa, Kenya genom att bland annat arbeta för ökad läs- och skrivförståelse.

Utmaningar

- Växla upp nyttan från samverkan – utveckla samverkanskompetens
- Nyttja alternativa välfärdsindikatorer kopplat till värdeskapande
- Vikta resurser och kompetens för extern samverkan
- En ny regional utvecklingsstrategi med fokus på samverkanskompetens och gemensamma partiövergripande beslut som stödjer en långsiktigt hållbar utveckling i linje med Mål 17.14.

5. Rekommendationer och prioriterade aktiviteter

Det regionala utvecklingsansvaret omfattar de viktigaste fundamenten i samhällsbyggandet samtidigt som huvuddelen av verksamheten fortfarande är inriktad mot vård och omsorg. Därför kan vi inte nog peka på hur viktigt det är att förstå hur hälsa hänger ihop med hållbar utveckling och hur arbetet med att stärka de resurser som på kort- och lång sikt stärker miljöer och förhållanden som möjliggör en positiv påverkan på dessa processer. Samtliga politikområden kan på detta sätt verka för ett medvetet ledarskap, ökad hållbarhet och en stabilare ekonomi. Ett engagerat ledarskap med samsyn kring gemensamma långsiktiga mål är centralt.

Utifrån Landstinget Västernorrlands nuläge, goda exempel och utmaningar relaterat mot Agenda 2030 har vi identifierat sex prioriterade områden, om vilka ni kan läsa mera nedan. Flera av rekommendationerna är omfattande och kräver nedbrutna handlingsplaner.

1. En jämlik och jämställd hälsa
2. Hållbart samhällsbyggande, transporter och energi
3. Innovation och arbetsmarknad
4. Hållbar konsumtion och hälsosamma livsmedel
5. Samverkanskompetens och samverkanskultur
6. Kunskap och ledarskap

Hållbarhetsarbete som draglok och en självklarhet: Hållbarhetsfrågan är viktig i sig men utan att den blir en del av det verksamhetens kärna och målsättning, utan att hållbarhetsarbetet leder till mätbar bättre verksamhet parallellt med ökad resurseffektivitet så minskar både möjlighet och förmåga att nå uppsatta ambitioner. Därför måste arbetet för hållbarhet vara en integrerad del, snarare än ett paraply som skyddar mot regn, i den ordinarie verksamheten. I mål 12.8 tydliggörs att senast år 2030 skall säkerställas att människor överallt har den information och medvetenhet som behövs för en hållbar utveckling för livsstilar i harmoni med naturen.

Ekonomi och hållbarhetseffekter: Samtliga landsting kämpar med de ekonomiska förutsättningarna. Omvärlden och kraven förändras, befolkningen lever längre och antalet individer som ska finansiera verksamheten minskar i andel. Detta brukar i allmänna ordalag benämnas för krokodilgapet, där landstingen i Sverige i genomsnitt behöver öka den ekonomiska effektiviteten med 5% per år under 20 år för att stänga gapet.

Medvetenheten om hur besluten påverkar ekonomi, och förutsättningarna att bedriva både en kvalitativ vård och samtidigt klara av det regionala uppdraget måste därför vara hög. Det räcker dock inte att arbete bara med förutsättningarna och utmaningarna i den egna verksamheten om man vill nå ända fram. Förebyggande insatser (som på kort sikt leder till lägre vård- och omsorgskostnader) måste kompletteras med fokus på resursstärkande insatser som stödjande miljöer genom hela livet, levnadsvanor som främjar hälsa, psykosociala faktorer som skyddar mot stress och en förstärkt känsla av sammanhang. Dessa leder alla till en ökad upplevelse av hälsa och välbefinnande hos individen. Fler hållbarhetseffekter (och långsiktiga positiva ekonomiska effekter) såsom ökad framtidstro och en god hushållning med resurser, ett jämlikt(-are) samhälle där de mänskliga behoven tillgodoses och en livgivande miljö med friska ekosystem och en hälsosam livsmiljö är andra effekter i enlighet med mål 3.4. Att jobba uppströms innebär att greppa hela komplexiteten och inte bara gräva där en står.

Samverkanskompetens och öppna jämförelser: Det finns ytterligare en stor potential i att vara transparent, ta del av vad andra gör, arbeta tillsammans och resurseffektivt och dela med sig av goda exempel. Ett hållbart samhälle kan ingen uppnå på egen hand. Här finns tillgängligt möjligheter genom t.ex. Öppna jämförelser och samarbete via Norrting. Satsningar på europeiska och nationella projekt, samverkansgrupper och nätverk som redan idag ger kunskap och ökad medvetenhet.

Samverkanskompetens handlar dock om mer än nätverk och verksamhetsöverskridande projekt. Samverkanskompetens pekar på vikten att ha en god kunskap om definitioner av centrala begrepp och använda dem på samma sätt i allmänhet och särskilt när samverkan sker. Det handlar också om att kunna avgöra när, hur och varför samverkan ska väljas, att ha kunskap om vilka mekanismer eller förhållningssätt som gör att samverkan fungerar samt känna till vilka delar eller spelregler som kännetecknar god samverkanskompetens.

Forskning, visar att samverkan är svårt och tidkrävande till exempel för att samhället är organiserat i vertikala stuprör och kunskapen därför blir fragmenterad medan samverkan ofta innebär tvärssektoriella eller horisontella kontakter mellan individer. Bland andra Axelsson & Bihari Axelsson (2007) har också visat att samverkan ger synergieffekter, helhetssyn och omfattande kunskapsbildning. Här finns förutsättningar via ert processororienterade synsätt såväl som via ert miljöledningssystem, där det kan finnas fördelar i att bygga på även kvalitetsledning för att ytterligare stärka det processororienterade synsättet.

1. En jämlik och jämställd hälsa.

En jämlik och jämställd hälsa utgår från "portalparagrafen", SDG 3.4 i Agenda 2030. Vår rekommendation är att arbeta för en jämlik och jämställd hälsa i dess breda definition. Detta innefattar både att stärka de resurser som skapar förutsättningar för en god hälsa såväl som att arbeta med en hög kvalitet på vård och omsorg och förebyggande insatser, där potentialen i de tekniska och sociala innovationer som finns på plats nyttjas och nya innovationer nyttiggörs. Allt i enlighet med Västernorrlands folkhälsopolicy.

I dag brukar man prata om fyra centrala folkhälsoutmaningar som måste tas på allvar om vi vill nå en hållbar utveckling. Dessa är; barns-, och ungas hälsa, ohälsans mönster 16-64 år, den demografiska utvecklingen men också de tydliga skillnader i hälsa, faktisk och upplevd, mellan grupper i samhället. På en samhällsnivå, också giltig för Västernorrland ökar klyftorna i samhället, mellan de som har och inte har. Detta gäller såväl ekonomisk trygghet, tillgänglighet, utbildning, god hälsa etc. Insatser på dessa områden innefattas väl in i det regionala uppdraget.

Den centrala innebörden av FN:s allmänna förklaring av de mänskliga rättigheterna kan uttryckas som att: Grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen är att erkänna varje människas rättighet att få sina grundläggande behov tillgodosedda. Essensen av de mänskliga rättigheterna – att erkänna den andres behov – placerar ökad jämlikhet som en principiell grundhållning och riktning i samhällsutvecklingen. Jämlikhet är både en förutsättning och en målsättning i ett hållbart samhällsbygge.¹⁷

¹⁷ Johan Hallberg, LT Dalarna

Vi rekommenderar att:

1. Fokusera på och lär mer om hälsofrämjande processer som drivkraft för hållbar utveckling. Identifiera och lyft fram de processer ni redan har och jobbar med. Därefter arbeta med alla samhällsaktörers förmåga att stödja, stimulera och förstärka hälsofrämjande processer. Med hälsofrämjande avses den process som möjliggör för individer, grupper, organisationer och samhällen att öka kontrollen över de faktorer som påverkar hälsan och därigenom förbättra. Det innefattar såväl arbete med sociala nätverk och inre resurser, levnadsvanor, tillgång till och användning av såväl hälso- och sjukvård, utbildning, bostäder och arbete, arbetsförhållanden, samhällsekonomi, socioekonomiska förutsättningar och effekter och kulturella och miljömässiga förhållanden.
2. Stimulera offentliga (och andra) verksamheter att utveckla hälsofrämjande som strategi för ökad effektivitet och kvalitet och säkerställ att aktörer inom alla sektorer i regionen utbildas i betydelsen av hälsofrämjande processer och hur man kan arbeta med dem i den egna verksamheten. Kommunikation och tillgänglig information samt dialogen bör prioriteras.
3. Undersök och utvärdera möjligheterna till att utveckla en mer personcentrerad vård. Här finns möjligheter till både en ökad behovsuppfyllan genom respekt för individens tolkning, och delaktighet, såväl som möjligheter att via digitalisering och andra tekniska och sociala innovationer att skapa ökad samverkan och öka tillgängligheten.

Inom ramen för en jämlik och jämställd hälsa finns insatser som säkerställer mer kroppsrorelse i vardagen, grönare mat på tallriken, plats för föräldraskapet, plats för mänskliga möten, balansera stressen, närhet till naturen och närhet till kulturen.¹⁸ Men också ett arbete för jämlik och jämställd tillgång till vård, jämställd budgetering och anställningsförhållanden, investeringar i vård och omsorg, där bl.a. användningen av läkemedel, kemikalier, såväl som tillgänglig infrastruktur och transporter, en ökad andel kollektivtrafik och aktiva transporter samt en diskurs som innefattar jämlika förutsättningar mellan stad och land finns omnämnda och diskuterade i de strategiska dokument vi tagit del av.

”Landstinget Västernorrland har mer jobb att göra för att uppnå en ökad jämställdhet, både internt och externt. Tyngdpunkten har hittills legat på det interna arbetet. Jämställdhet är ett brett begrepp och en viktig fråga för att vi ska kunna leverera bra och kvalitativ vård och hälsa till hela länet, så väl som för att det regionala uppdraget ska ge alla lika möjligheter till en god livskvalitet. Det är viktigt att hitta samverkan, att arbeta med nyckeltal och uppföljning, tex förstärkt genusbudgetering. Vi behöver veta vart vi är på väg för att kunna fatta rätt beslut.”
Hans Wiklund, Regiondirektör

2. Hållbart samhällsbyggande, energi och transporter.

Regionen är som helhet beroende av ett hållbart samhällsbyggande, transporter och energi som är anpassad till befolkningsstrukturen såväl som verksamheternas nuvarande och

¹⁸ Kulturen ska vara tillgänglig för alla och bidra till ökad folkhälsa och integration vilket tex. Innefattar folkbildningen och andra kulturella verksamheter som helhet.

framtida behov. Samhällsbyggandet som helhet och infrastrukturen ska som helhet fungera vid normala förutsättningar samt ge den nödvändigaste servicen även vid kris.

Kollektivtrafiken i Västernorrland är viktig för att människor ska kunna transportera sig inom och mellan samhällen, och kommuncentra i och utanför regionen. Sekundärt är dagens fokus att hålla ihop länets kommuner och skapa pendlingsmöjligheter till kommuner utanför länet. Att se kollektivtrafik och planeringen av såväl aktiva som passiva transporter och påverka beteende kopplat till förflyttning och kommunikation som helhet utifrån perspektivet att uppfylla medborgarens behov på ett jämlikt sätt ger en tydligare koppling till hälsofrämjande processer och därmed en ökad hållbarhet.

Klimat- och miljöpolitiken är och bör vara central för den ekologiska hållbarheten och därmed välfärd och jobb. Västernorrland är framgångsrika i sina investeringar i nya och effektiva miljö- och klimatvänliga tekniker. Att på detta sätt arbeta med omställningsfrågan och kostnadseffektiviseringen samtidigt som ökade möjligheter för en mer diversifierad och hållbar näringslivsstruktur ges och samt på sikt, större potential för handel och exportintäkter, skapar fördelar för länet som sådant.

Genomförandet av Miljö- och energiplanen 2015–2019 är en viktig framgångsfaktor och har låtit tala om sig både nationellt och internationellt. Här finns en möjlighet att ännu mer sprida sina erfarenheter och på sätt bidra till en ökad kunskap nationellt och på den europeiska arenan.

Vi rekommenderar att:

1. Västernorrland har under lång tid haft ett tydligt fokus på att förbättra transporterna i hållbar riktning, se vidare Regional transportplan 2014 - 2025, och vår rekommendation är att detta arbete fortsätter med ett justerat fokus på behovet av kommunikation för såväl *individer* som gods som digitala lösningar för kommunikation och service.
2. Miljöledningssystemet är en tydlig struktur där resultat och ännu modigare mål på ett tydligt sätt kan följas upp och kommuniceras kopplat till ekonomiska och miljömässiga fördelar. Vi rekommenderar att alla regionens verksamheter omfattas och att kopplingen till hälsa och hälsofrämjande processer i hela regionen görs tydligare i det kommande arbetet. Det har en möjlighet att ge koppling till mål som innefattar både satsningar på t.ex ökad digitalisering och e-hälsa – en viktig aspekt av den ekonomiska effektiviseringen och om det görs rätt, samtidigt en stärkande faktor i arbetet för de hälsofrämjande processerna och därmed ett övergripande hållbarhetsarbete i enlighet med visionen i Miljö- och energiplanen.

3. Innovation och arbetsmarknad

Landstinget ska främja entreprenörskap, innovation och säkerställa möjlighet för företag att växa och utvecklas. För att säkerställa att entreprenörer och företag i regionen har tillgång till riskvilligt kapital, inte minst för prioriterade innovativa insatser så är det viktigt att regionen

vidhåller och utvecklar de förutsättningar som idag redan finns till rådgivning, långivning och riskvilligt kapital.

Idag utgår ägarstyrningen av Almi från att bolagets tjänster ska vara tillgängliga i hela länet, att bolaget ska samarbeta med kommunernas näringslivskontor och med regional inkubatorverksamhet, samt att insatserna ska främja jämställdhet och mångfald. Samverkan för ökat kooperativt företagande skapar möjligheter till delaktighet och samskapande för fler.

Västernorrland har idag en jämförelsevis hög arbetslöshet i förhållande till riket. Detta påverkar skattekraften, vilket ger att insatser på detta område måste prioriteras. Att få fler i arbete, i diversifierade och gärna i ännu högre grad i näringar som är beroende av en effektiv och hållbar förvaltning av natur och kulturresurser såsom besöksnäring, tjänstesektor etc. är en möjlighet som möter flera syften.

Vi rekommenderar att:

1. Ni förstärker det aktiva ägandet och insatserna för innovation i regionen för att som helhet utgå från en ökad kunskap om hälsofrämjande processer. Detta kan i ett första steg göras genom ökade informations- och utbildningsinsatser. Vi ser att det är viktigt att detta görs i dialog för en ökad delaktighet och där nyttan tydliggör kan följas upp och mätas. (Jämför innovationsprocessen i Landstinget Västerbotten som nyligen fått statlig finansiering för utvärdering av värden/nytta.)
2. Parallellt bör man arbeta än mer fokuserat med nya innovationer kopplat till tex e-hälsa och andra kommersialiseringsbara idéer som kan omsättas parallellt i en bättre hälsa, mer hälsofrämjande arbete, förebyggande insatser och en bättre tillväxt. Innovationer som samtidigt stärker hållbarhetsperspektiven och ökar effektiviteten. För att detta ska bli verklighet krävs en gemensam strategi som går utanför innovationsstödsystemet och tydligt fokuserar på medvetna satsningar av såväl tillväxtfinansiering som utökad samverkan med Mittuniversitet och annan bildningsverksamhet. Använd landstinget som testbädd och bjud in resursstarka aktörer att innovera i samverkan.
3. Vi rekommenderar att man tittar närmare på möjligheten att etablera ett gemensamt traineeprogram mellan Landstinget, Kommuner, och eventuellt även med Länsstyrelsen och näringslivet som en del i arbetet för kompetensförsörjning och en högre attraktivitet som arbetsgivare. Flera föregångare finns att lära av och utgå ifrån, t.ex. vissa kommuner i Norra Sverige har ett traineeprogram.

4. Hållbar konsumtion och hälsosamma livsmedel

Hållbar konsumtion innebär inte bara att tekniken ska fixa biffen utan att alla behöver ändra beteende. Förändrade beteenden är en stor möjlighet och en nödvändighet om vi ska komma tillrätta med vår konsumtion. Hur kan Landstinget medverka till interna och externa processer som påverkar beteenden hos medborgare och medarbetare i en hållbar riktning och som går utanför miljöperspektivet.

Hållbar konsumtion omfattar allt brukande av resurser. Naturvårdsverket konstaterar att det måste bli lättare att välja hållbara alternativ och vi måste ifrågasätta hur vår nuvarande livsstil påverkar framtida generationers möjligheter att leva ett gott liv i Sverige och globalt. Vi behöver också mer kunskap om hur vi kan styra samhällsutvecklingen åt rätt håll. Där vi är hela samhället. Naturvårdsverket konstaterar vidare att vi behöver en kombination av forskning och mer kunskap, nudging eller andra instrument och verktyg för att påverka våra beteenden, t.ex. finns det studier på hur digitaliseringen kan användas och hur den kan påverka vad och hur vi konsumerar, och att samtidigt kombinera dessa och flera insatser med styrning, såsom skatter och avgifter ger en reell möjlighet att påverka i rätt riktning.

Intressant är att det också finns konstaterat att en ökad konsumtion är en av flera copingmetoder för att stress och belastning. Det finns också studier som visar att statuskonsumtion ökar i samhällen med stora klyftor mellan grupper.

En viktig möjlighet till påverkan finns genom upphandlingsinstrumentet. Här finns redan en stor medvetenhet kring möjligheterna som finns att göra bättre inköp och att i högre grad föra en dialog med lokala leverantörer och också följa upp det som köps in, om det uppfyller de krav som ställts. I regionplanen 2018 - 2020 sägs att mer än hälften av den mat som äts i Västernorrlands län idag importeras. I Västernorrland såväl som i övriga riket, läggs gårdar ner och öppna kulturlandskap växer igen. Båda är exempel på negativa processer för hälsan som helhet.

En nationell livsmedelsstrategi, "En livsmedelsstrategi för jobb och hållbar tillväxt i hela landet", har nyligen tagits fram och kompletterats med regionala versioner, där Västernorrland var först ut i landet. Den nationella livsmedelsstrategin med sikte mot år 2030 omfattar hela livsmedelskedjan och ska bidra till att potentialen för hela livsmedelskedjan nyttjas fullt ut. Det innebär insatser för en ökad och hållbar produktion av mat som kan leda till fler jobb såväl som att konsumenter ska ha bättre möjligheter att, oavsett bakgrund, göra medvetna val.

Västernorrlands livsmedelsstrategi visar att Västernorrland har potential att öka värdet på livsmedelsproduktionen med 30 procent till år 2025. Det konstateras att för att nå målet krävs höjd företagarkompetens och affärsmässighet samt utvecklingen av kunskapsutbyte mellan producenter jämte en satsning på lokal och regional förädlingsindustri.

Landstinget tilldelades två miljoner i oktober 2017, för att förstärka arbetet relaterat till den regionala livsmedelsstrategin vilket ger stärkta möjligheter att genomföra de insatser som prioriterats i strategin. Jobb på landsbygden är viktigt för t.ex. jämlika förutsättningar mellan Stad & land, så förutom frågan om en resiliant livsmedelsproduktion, är det viktigt att stödja förutsättningarna för en lokal livsmedelsproduktion och lokal vidareförädling av jordbrukets produkter för att säkra en landsbygd som utvecklas och fortsätter vara en aktiv del av Västernorrland. Ett medvetet val att i de offentliga verksamheterna att fokusera på upphandling av lokala och ekologiska produkter ger en utveckling av lokal produktion. På köpet minskas transportbehovet och medborgarens tillgång till hälsosamma livsmedelsproducerade enligt svenska lag ökar.

Vi rekommenderar att:

1. Målsättningen att öka andelen ekologiska livsmedel i verksamheterna till minst 40 procent 2019 är ett modigt och starkt mål som nu är inom räckhåll. Vår rekommendation handlar därför om att komplettera med att stärka satsningen på lokalproduktion, så att detta också beaktas i landstingets upphandlingar så långt lagen medger, samt kompletteras med utbildning och kommunikation om hur detta

mål hänger ihop med fler hälsofrämjande processer som delar i ett hållbart samhällsbygge. Även här tror vi på att definiera modiga mål.

2. Se över kraven i alla upphandlingar och förstärk den förberedande dialogen med lokala leverantörer för att förbättra kvaliteten i det som upphandlas och stärka det lokala näringslivet. Förberedande dialoger är en av Upphandlingsmyndighetens mest prioriterade områden för att förbättra upphandlingsprocessen.
3. Titta på hur möjligheterna ser ut att förstärka och ytterligare utveckla de insatser som pågår som syftar till en mer medveten konsumtion och på sikt mer hållbara konsumtionsmönster i samhället som helhet. Här finns flera föregångare att samverka med och inspireras av.

5. Samverkanskompetens och samverkanskultur

Samverkanskompetens handlar om att ha en god kunskap om språkbruk och begrepp inom sitt verksamhetsområde och att använda dem inkluderande, det vill säga enhetligt och på ett tillgängligt sätt i allmänhet och detta särskilt när samverkan sker.

Samverkanskompetens handlar också om att kunna avgöra när, hur och varför samverkan ska väljas, att ha kunskap om vad som gör att samverkan fungerar (och inte fungerar) samt att känna till vilka delar eller spelregler som kännetecknar goda samarbeten.

Forskning¹⁹ finns som visar att samverkan är svårt och tidkrävande till exempel för att vi organiserar oss i stuprör och därför utvecklar en fragmenterad kunskap. Samverkan kräver ett bredare synsätt och innebär ofta tvärssektoriella eller horisontella kontakter mellan individer. Samverkan kan, när den fungerar och är strategisk vara resurseffektiv och skapa mervärden såsom synergieffekter och omfattande kunskapsbildning.

I dag samverkar Landstinget i flera viktiga konstellationer av både geografisk och tematisk karaktär. Det finns flera goda exempel på kunskapsinhämtning och erfarenhetsutbyte mellan Landstinget och andra aktörer. Inte minst i Miljö- och energiplanen 2015 - 2019 finns tydligt utstakat att:

”För att en omställning till ett hållbart samhälle skall komma till stånd behövs en utökad samverkan mellan olika aktörer som företag, föreningar, kommuner, myndigheter, intresseorganisationer och enskilda personer. Vision för 2024 säger att Landstinget Västernorrland aktivt samverkar med andra aktörer för att nå ett hållbart Västernorrland. Målet för 2019 stipulerar att Landstinget deltar i minst fem regionala utvecklingsprojekt inom hållbarhetsområdet under planperioden.”

Vi rekommenderar att:

1. Att Landstinget ser över sin samverkansstrategi för att säkerställa att de sammanhang man avser att medverka i skapar tydlig nytta i enlighet med planen och att de interna processerna för erfarenhetsspridning finns, detta för att ta till vara den

¹⁹ Edit Andresen, Mittuniversitetet

kunskap som hämtas externt och genom samverkan. Kännedomen om vilka sammanhang man deltar i är viktig för hela verksamheten

2. Utveckla samverkanskompetensen internt så att även samverkan och dialogen i den egna verksamheten stärks och tillvaratas i de regionala processerna. Det finns mycket kunskap i den egna organisationen som skulle kunna tas tillvara på ett bättre sätt om det processorienterade synsättet förstärks.

6. Kunskap och delaktighet

I Regional utvecklingsstrategi 2011 - 2020 står att inriktningsmål för 2020 är att länet har och driver ett hållbart samverkans- och matchningssystem som ger en effektiv arbetskrafts- och kompetenstillförsel. Kompetensen tolkas utifrån arbetskrafts- och tillväxtparametrar i de strategiska dokument vi har tagit del av.

Kompetensförsörjningen och säkerställandet av jämlika och tillgängliga utbildnings- och omställningsmöjligheter är mycket viktigt för Västernorrlands utveckling och attraktionskraft. Att kompetenskraven förändras och dessutom ytterligare skärps vid snabb teknikutveckling eller andra strukturella förändringar gör arbetet än mer komplext. Området är stort och det finns grupper/områden som behöver mer prioriterade insatser än andra, t.ex. nyanlända, lågutbildade etc.

Vi rekommenderar att:

1. I länet finns väl utvecklade strategier, målsättningar och insatser för att öka kunskapsbasen och säkra kompetensförsörjningen för den arbetsmarknad som finns i länet, jämte insatser som syftar till att t.ex. minska diskrimineringen. Vår rekommendation är därför att säkerställa att insatserna utvärderas, och utvecklas tillsammans med dem det berör och de intressenter som insatserna inbegriper. Inte minst för att säkerställa att behov och möjligheter till en ökad mångfald, representativitet och integration tas till vara.

Kunskap är dock mer än utbildning för arbetskompetens. Det livslånga lärandet, bildning, det mänskliga mötet och känslan av sammanhang är viktiga hälsofrämjande processer som motverkar såväl alienation, t.ex. främlingsfientlighet och faktaresistens. Kunskap och bildning stärker egenmakten och möjligheten att påverka de egna förutsättningarna till en god livskvalité. Tillgången till sammanhang där nya intryck och kunskaper delas, där tid och möjlighet finns för reflekterande samtal skapar grogrund för ökat engagemang. Detta är giltigt såväl på en arbetsplats, som i ett lokalsamhälle och är därför samtliga förutsättningar som gynnar en hållbar utveckling.

2. Vår rekommendation är att Landstinget som komplement till de insatser som redan görs också medvetet stärker möjligheterna för att de verksamheter, inte minst civilsamhälle och folkhögskolor/folkbildning som har livslångt lärande, delaktighet och samverkan/dialog som syfte, skapa och vidmakthålla dessa mötesplatser för att stärka det ideella engagemanget och lokalsamhällets delaktighet för en hållbar utveckling.

3. Det finns också en efterfrågan på en ökad samverkan med och mellan olika utbildning, och bildningsformer och något vi rekommenderar att man ser över möjligheterna med och eventuella nyttoeffekter av. Ovan finns förslag på utvecklandet av ett traineeprogram som skulle tas fram i ett sådant samarbete. Folkbildningen kan också utgöra en mer naturlig part i den nödvändiga kompetensförstärkningen som behövs och också stipuleras i Miljö- och energiplanen där visionen för 2024 är att alla medarbetare ingår i en lärande process för ökad kunskap om vilken påverkan landstinget och det egna arbetet har på miljön och människors hälsa. Redan 2019 ska 95 procent av alla medarbetare ha genomgått grundläggande miljöutbildning. Här finns också stora möjligheter till ökad mångfald, förståelse och därmed ökad integration.
4. Hållbar utveckling måste genomsyra all politik och verksamhet, dvs adressera ev politisk oenighet och andra interna motsättningar om resursprioritering. Säkerställ gemensam inriktning med tydlig rollfördelning och integrerade målformuleringar. Etablera en kultur som gynnar arbetet för ett hållbart Västernorrland genom kunskap om värdeskapande hållbarhet.

6. Styrning och överensstämmelsen med Agenda 2030

Nedan har vi sammanfattat förslag till åtgärder och prioriteringar samt en översiktlig analys i befintlig styrning samt ställt dessa mot era befintliga styrperspektiv: Invånare, Medarbetare, Process, Ekonomi för en ökad tydlighet för er i styrning och processledning.

6.1 Utmaningar och styrperspektiv

I en verksamhets övergripande styrsystem bör en värdeskapandekedja integreras för att kunna bidra med ett fokus om vad som är viktigt och relevant. Styrsystemets syfte är att säkerställa ett processorienterat arbetssätt samt att kommunicera de viktigaste delarna för verksamheten att fokusera på för att kunna (för)bli framgångsrik.

Vi har i detta arbete tagit del av:

- Arbetsmiljöpolicy
- Finansiell policy
- Folkhälsopolicy
- Miljö- och energiplan 2015 - 2019
- Projektplan Regionalt utvecklingsansvar 2017 version 1.0.doc
- Regional utvecklingsstrategi för Västernorrlands län 2011 - 2020
- Regionplan-2018-2020
- Upphandlingspolicy

Balanserat styrkort 2018 Regionstyrelsen

Landstinget arbetar i dag med balanserade styrkort som utgår från regionplanen och som finns för såväl regionstyrelse, nämnderna, förvaltningarna och verksamheten i övrigt. Vi har tagit del av "Balanserat styrkort 2018 Regionstyrelsen".

En av styrkorna med balanserade styrkort är möjligheten till konkretisering av de strategiska mål som återfinns i det här fallet i Regionplanen. Balanserade styrkort är delvis ett svårt verktyg att arbeta med, t.ex. kräver implementeringsprocessen och löpande uppdatering/anpassning till strategiska förändringar mycket tid och därmed ganska stora resurser.²⁰ Det är också något trubbigt när man diskuterar målkonflikter gällande t.ex. olika tidshorisonter samt uppföljningen av icke-finansiella mål²¹ som lätt landar i konflikt med det långsiktiga utbildnings- och innovationsperspektivet. Vad som ytterligare kan ses som en utmaning eller en svårighet är att ha en förståelse för relationen mellan medborgar-/kundtillfredsställelse, medarbetartillfredsställelse och finansiella prestationer. Det vill säga relationen mellan orsak och verkan, vilket krävs för att kunna relatera det balanserade styrkortet till vald strategi,²² i det här fallet ett helhetsperspektiv på hållbarhet.

Vidare kräver strukturen, precis som Balanserat styrkort för 2018 säger; att de respektive nämndernas framgångsfaktorer är gemensamma. (Vi har inte tagit del av nämndernas enskilda styrkort). Vi ser inte att nu gällande BSK gör "Regionplan 2018 - 2020" rättvisa avseende arbetet för hållbarhet. Det kan finnas anledning att utvärdera om det balanserade styrkortet är den bästa modellen även framledes, inte minst för att det i sitt nuvarande innehåll inte tar hänsyn till komplexiteten i Agenda 2030. Bara fåtalet SDG-mål går idag att koppla till de framgångsfaktorer som är utpekade och följs upp i Balanserat styrkort för 2018.

Tabell 1: genomgång av Landstingets styrperspektiv och utmaningar utifrån Gap-analysen i relation till agendans mål

Styrperspektiv i BSK	Prio-områden						Utmaningar/GAP	Agenda 2030 målområden
	1	2	3	4	5	6		
Invånarperspektivet Jämlig fördelning av resurser utifrån behov	x	x	x	x		x	Möjliggörande av ett hållbart liv berör många fler områden och hälsofrämjande processer än de som nämns inom invånarperspektivet och framgångsfaktorer i BSK som har ett starkt vårdfokus. Se över måtten generellt.	
Medarbetarperspektivet Medarbetarna är delaktiga och har en bra arbetsmiljö	x		x	x		x	Medarbetarperspektivet bör förstärkas med fokus på arbetsmiljö och ledarskap. Se över måtten. Addera ärendehantering.	
Processperspektivet Effektiva och framgångsrika verksamheter	x		x	x	x	x	Processorienterade synsättet är inte helt stringent. Är mål och mått sammankopplade med verksamhetens huvud- och	

²⁰ McKenzie & Schilling, 1998

²¹ Gautreau & Kleiner, 2001, Ewing & Samuelsson, 1995

²² Morgan, 1998

							delprocesser? Det regionala utvecklingsansvaret kan tydligare följas.	
Ekonomiperspektivet En ekonomi i balans över tid	x	x	x	x	x		Ekonomiperspektivet är tydligt definierat och utgår från tydliga finansiella mått. Tydliggör hur mycket som sparats genom effektiviseringsinsatser. Resursperspektivet och fördelning te.x genusbudgetering finns inte omnämnt. Vad skapar resurser och hur mycket är Västernorrlands tillgångar värda?	

Regionplan 2018 - 2020

”Regionplan 2018 - 2020” har en tydlig struktur vilket gör den lätt att ta till sig. Inledningen visar fokus på hållbarhet, vård/hälsa och individen. Därmed slår man fast att Landstingets främsta målgrupp är medborgaren och att man avser att arbeta med förbättrade förutsättningar genom en hållbar ekonomi, en god personalpolitik och den egna organisationens förutsättningar i samverkan med andra. På så sätt får man också med det ömsesidiga beroendet av andra för att nå ett hållbart Västernorrland. Man lyckas också lyfta behovet av jämlikhet, jämställdhet och barn/unga vilket är en styrka. ”Hur”et saknas.

Inriktningmålen påpekar vidare att ledarskapet är viktigt, vilket är ett tydligt medskick från Agenda 2030 delegationen. Det finns uttryckt att processperspektivet ska prioriteras och att man ser vikten av ständiga förbättringar. ”Hur”et saknas.

Det saknas koppling till BSK för Regionstyrelsen för en jämlik fördelning av resurser utifrån behov, s 10, med reservation att det finns tydligare uttalat i nämndernas styrkort. BSK för Regionstyrelsen bör definiera skarpare mål och medel för att på ett tydligt sätt stödja verksamheten i sin utveckling. Det som mäts följs upp.

Invånarperspektivet är nästan enbart fokuserat på vård och hälsa och förebyggande insatser och inte lika mycket resursskapande för att stärka individen vilket skulle kunna skärpas. Livsmiljöer tas upp under kultur men framstår som sekundärt och de olika inriktningmålen blir ”stand-alone” då de inte kopplas till huvuduppdrag eller samhällsbyggande. Här finns en tydlig möjlighet att stärka kopplingen till Agendan och därmed en ökad stringens till BSK.

De enda siffror som redovisas utförligt i regionplanen utgår från ekonomi, vilket i sig kan vara naturligt då det är lättast att mäta. Vi blir tveksamma i hur prioriterade de långsiktiga insatserna för ett hållbart Västernorrland egentligen är för att skapa en balanserad ekonomi när nyckeltal inom dessa områden saknas.

Som helhet adresserar Regionplanen 2018 - 2020 flera viktiga förbättringar ur ett Agenda 2030 perspektiv. Vi saknar information om resultat av utvärderingen av föregående period samt motivation till de mål som är utvalda i regionplanen. Mått på insatser som stärker Västernorrland ur ett brett hållbarhetsperspektiv bör arbetas fram. Se gärna *Idéer för livet*²³ och värdeskapandekedjan.

Den röda tråden mellan Regionplanen 2018 - 2020 och BSK något svår att följa och kapitlet Förutsättningar s 12, skulle kunna utvecklas så att det på ett tydligare sätt utgår från Agenda 2030 eller ett annat ramverk som bygger kunskap om helheten för ett hållbart Västernorrland.

Regional utvecklingsstrategi för Västernorrlands län 2011 – 2020

Regional utvecklingsstrategi för Västernorrlands län 2011 – 2020 är ett av huvuddokumenterna för det gemensamma arbetet för Västernorrlands hållbara utveckling. Inför en ombearbetning rekommenderar vi att man tittar över visionsformuleringen och fokusområdena. Kapitel 3 som separat kapitel ger en tydlig ansats men vi rekommenderar att tillväxtbegreppet bryts ned och förklaras så att hållbarhet inte får ge vika för andra mer traditionella "tillväxtinsatser", t.ex. saknas definitionen på hälsa kapitel 5. Med ett externt perspektiv så är det svårt att få ihop de fyra strategiska perspektiven med fokusområdena. Människan som drivkraft är ett tydligt fokusområde, dock inriktningsmålen har lite med Agenda 2030 att göra. Vi saknar orsaksbeskrivningen kopplat till hälsa, t.ex. stressrelaterade sjukdomar som ur ett tillväxtperspektiv bör prioriteras.

Det regionala innovationssystemet s 15, hur säkerställa att sammansättningen och inriktningen säkerställer en jämlik och jämställd hälsa i hela Västernorrland? Regional analysrapport s 23-31 saknar gemensamma utmaningar som brutits ned i fokusområdena.

Sammantaget så rekommenderar vi en noggrann utvärdering av RUSen och dess lärandeplan. Leder arbetet till den interna och externa förbättring som planerat. Finns det något som kan förändras och förstärkas för att den i högre grad ska fungera som styrande dokument för Västernorrlands hållbara utveckling? Säkerställ att förbättringen arbetas in och utvecklar metoder såväl som mått och medel. Framförallt ser vi fokus på helhet, hälsofrämjande processer och ansvarsfördelning kopplat till kunskap och samverkan. I 8.3 Tillgänglighet och infrastruktur behöver genusperspektivet förstärkas. Genomgående så finns en del att titta över i inriktningsmålen ur ett jämlik- och jämställdhetsperspektiv. Det omnämns men i huvudsak i generella ordalag. 9.3 Uppföljning och utvärdering av ett lärande strategiarbete är bra, hållbarhetskoppling finns. Se över om detta har fungerat under perioden och utveckla efter identifierade behov.

Miljö- och energiplan 2015-2019

Planerna används mer i verksamheten än vad strategidokumenterna gör. Kravet på tillgänglighet blir därför högre. Alla behöver förstå och kunna motivera i sin egen verksamhet. Vidare så är Miljö- och energiplanen ett prioriterat dokument med stor spridning och effekt. Vi saknar en varför-formulering redan på sidan 5. Varför är hållbar utveckling viktigt för folkhälsan och här ser vi behovet av att kort och enkelt förklara sammanhang, inte minst därför att förståelsen för hållbarhetsbegreppet inte är gemensam. Vidare så beskrivs "långsiktigt hållbar utveckling" nästan uteslutande ur det ekologiska perspektivet och det mänskliga/sociala perspektivet är sekundärt genom hela dokumentet. Det bör motiveras i

²³ Värdeskapandekedjan så som den presenteras av Hahn, Hök och Jansson i "Så mäts socialt hållbart värdeskapande" samt <https://www.ideerforlivet.se>

inledningen för den som läser. Planen är generellt tydlig. Målsättningarna är uttalade och det är lätta att följa motivationen. Kopplingen till det ekonomiska perspektivet kan förtydligas.

Folkhälsopolicy 2017-2019

Kortfattad, tydlig och med fokus på hälsofrämjande och förebyggande arbete samt genus och samverkan. Kan ur ett Agenda 2030 förstärkas med koppling till hälsofrämjande processer och samhället i stort.

Projektplan Regionalt utvecklingsansvar 2017 version 1.0.doc

Projektplan Regionalt utvecklingsansvar 2017 version 1.0.doc utgör styrdokumentet för den interna processen för regionbildningen. Även här saknas ett varför att utgå ifrån. Fördelarna att samla det regionala utvecklingsansvaret finns beskrivet längst ned på sidan 5, men vi upplever inte att detta är processat med dem det berör eller ur ett hållbarhetsperspektiv. Det finns också en tendens till ett starkt teknik/internt fokus på bekostnad av det mänskliga/externa perspektivet. Det finns också en tendens att inte beskriva huret, med reservation att det finns i delprojektens aktivitets- och tidsplan. Samverkanskompetensen finns omnämnd. Avgränsningen sker mot hälso- och sjukvård/tandvård. Här finns möjligheter till ökad samverkan, inte minst ur begreppet om hälsofrämjande processer och resursförstärkning på områden som bygger god hälsa. Vilka beroenden avses kap 4? Viktigt för genomförande och samskapande. Tydlig ansvarsfördelning och kommunikationsplan.

Finansiell policy

Detaljerad och tydlig med ett starkt hållbarhetsfokus. Policyn bör kompletteras med hur utvärderingen av utfallet av både nationella och utländska placeringar ska ske. Det finns en uppenbar risk att placeringarna medverkar till ohälsa på annat håll om inte ägarstyrningen är kontinuerligt aktiv. Vi rekommenderar också att man utvärderar möjligheten att placera mer av kapitalet lokalt då detta kan gynna flera aspekter av den regionala tillväxten med en fortsatt god avkastning. Vidare kan man möjligen se över om det finns intressanta fokusområden relaterat till vald strategisk inriktning i kommande mål och planer.

Arbetsmiljöpolicy

Arbetsmiljöpolicyen har en positiv ansats som inte följs upp i dokumentet som helhet då det inte ser helt färdigställt ut. Ledaren/Chefen har det övergripande ansvaret och hens mål, förutsättningar och verktyg för att skapa en såväl organisatorisk som psykosocial säker och positiv miljö bör slås fast mer utförligt. Detsamma gäller för medarbetaren och de fackliga och personalstödande resurserna. Vidare saknas ett övergripande personalansvar och information om vad och hur arbetsmiljön utvärderas och utvecklas. Då landstinget har som mål att förstärka sin attraktivitet som arbetsgivare så finns här utrymme för förbättring.

Upphandlingspolicy

Upphandlingspolicyen används i dag påverkande och styrande. Det finns tydligt utpekade vad upphandlingarna ska leda till och verksamheten har nått uppsatta mål med stöd i policyen. Vi ser att det finns behov av ännu mera utbildning kopplat till upphandling, mer lokala dialoger samt tydliggörande kopplat till målkonflikter t.ex. hur mycket mer socialt och ekologiskt bättre produkter får kosta samt när och hur utfallet ska utvärderas.

Tabell 2. genomgång av Landstingets styrperspektiv och utmaningar utifrån Gap-analysen i relation till agendans mål

Styrdokument	Agenda 2030 målområden som huvudsakligen berörs (i varierande grad)
---------------------	--

Regionplan 2018 - 2020	
Regional utvecklingsstrategi för Västernorrlands län 2011 - 2020	
Miljö- och energiplan 2015 - 2019	
Projektplan Regionalt utvecklingsansvar 2017 version 1.0.doc	
Arbetsmiljöpolicy	
Finansiell policy	
Folkhälsopolicy	
Upphandlingspolicy	